HANDLEIDING VOOR DE FINANCIERING VAN COÖPERATIEVE AAN- EN VERKOOPVERENIGINGEN

DOOR

DR. J. T. P. DE REGT

RAPPORT NO. 296

L 1
296 A

LANDBOUW-ECONOMISCH BIBLIOTHEEK INSTITUUT

AFDELING ALGEMEEN ECONOMISCH ONDERZOEK
VAN HET
LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

467467

INHOUD

		Blz.
	Woord vooraf	5
	Inleiding	7
Hoofdstuk I.	*Waarvoor zijn geldmiddelen nodig?*	9
	a. Terreinen	11
	b. Gebouwen, machines en inventaris	12
	c. Deelnemingen	16
	d. Voorraden	16
	e. Debiteuren	19
	f. Overige vorderingen	20
	g. Geldmiddelen	20
	h. De totale vermogensbehoefte	20
Hoofdstuk II.	*Waarop moet bij de dekking van de vermogensbehoeften worden gelet?*	23
	a. De liquiditeit	23
	b. De solvabiliteit	25
	c. De kosten	29
Hoofdstuk III.	*Welke financieringsmogelijkheden zijn er?*	30
	a. Financiering door de leden	30
	1. Eigen vermogen	30
	2. Vermogensvorming op ledenrekening; het z.g. ledenkapitaal	36
	3. Andere vormen van financiering door leden	45
	b. Financiering door derden	49
Hoofdstuk IV.	*Besluit*	54
Bijlage.	*Korte omschrijving van de gebruikte begrippen* ...	59

WOORD VOORAF

In rapport No. 242, getiteld: „Financiering van aan- en verkoopverenigingen in Nederland", werden de resultaten neergelegd van een kwantitatief onderzoek, dat op het gebied van de financiering van aan- en verkoopcoöperaties werd verricht, ten einde meer inzicht te verkrijgen in de financiering van de landbouwcoöperaties in ons land.

De Nationale Coöperatieve Raad, onder wiens auspiciën het onderzoek is uitgevoerd, heeft de wens te kennen gegeven, dat dit zou worden aangevuld met een handboekje ten behoeve van bestuurders, directeuren en administrateurs van aan- en verkoopverenigingen.

Dit thans gereedgekomen handboekje bevat een elementaire uiteenzetting van de vraagstukken, die zich bij de financiering van coöperaties voordoen. Hoewel het is toegespitst op de omstandigheden, die voor de aan- en verkoopcoöperaties gelden, zijn verschillende beschouwingen in deze handleiding — zoals bijvoorbeeld over de betekenis van ledenrekeningen — ook op coöperatieve bedrijven in het algemeen van toepassing. Ik spreek gaarne de hoop uit, dat dit handboekje ook bij het onderwijs van nut zal blijken te zijn.

Ten behoeve van hen, die met de terminologie niet vertrouwd zijn, is in een afzonderlijke bijlage een overzicht gegeven van de betekenis der gebruikte begrippen.

Tot slot wil ik gaarne opmerken, dat ten aanzien van inhoud en leesbaarheid van dit boekje, profijt is getrokken van verschillende door deskundigen gedane suggesties. Degenen, die zo welwillend zijn geweest het concept kritisch te bezien, zeg ik hartelijk dank voor hun medewerking.

De Directeur,

J. HORRING.

's-Gravenhage, maart 1958.

INLEIDING

In elk bedrijf komen vraagstukken aan de orde van zeer uiteenlopende aard. De leiding staat dan ook voor geen geringe taak om het bedrijf goed te doen lopen. Zij moet weten hoe een produktieproces technisch verloopt, wil zij kunnen beoordelen, welke machines nodig zijn en welke nieuwe technische vindingen in het bedrijf kunnen worden toegepast. De leiding moet weten, waar en wanneer de grond- en hulpstoffen het voordeligst kunnen worden gekocht en voorts hoeveel werknemers, gezien de gewenste produktie-omvang, in combinatie met de produktie-installatie moeten worden aangesteld. Daarnaast dient zij voor een doelmatige kosten- en prijsbepaling en efficiency-beoordeling ook te bepalen, hoe de administratie moet worden ingericht. Zo kunnen nog vele onderwerpen worden genoemd, waarmede men bij het leiding geven te maken heeft. Men zegt dan ook, dat in een bedrijf verschillende functies worden vervuld. Deze zijn te onderscheiden in: de sociale functie (verband houdende met het personeel), de inkoopfunctie, fabricage- of technische functie, verkoopfunctie en de administratieve functie.

In onze tegenwoordige maatschappij gaan vrijwel alle economische handelingen gepaard met overdracht van een algemeen aanvaard ruilmiddel, het geld. Het doet er niet toe of men nu voedermiddelen, meststoffen of een hamermolen koopt dan wel een silo bouwt; al deze handelingen zijn slechts mogelijk, indien een bedrijf de daartoe nodige geldmiddelen beschikbaar heeft of beschikbaar kan krijgen. Deze activiteiten hebben een geldstroom tot gevolg, die het bedrijf verlaat. De fabricage- en verkoopfunctie daarentegen geven aanleiding tot een geldstroom die het bedrijf binnenkomt. Deze beide geldstromen, die met elkander in evenwicht moeten worden gehouden, leiden tot een geheel aparte groep van vraagstukken, die men tot het terrein van de *financieringsfunctie* pleegt te rekenen. Het is deze functie waartoe wij ons in deze handleiding beperken.

De financieringsfunctie is in een bedrijf veel minder opvallend dan b.v. de commerciële functies; zij is er evenwel niet minder belangrijk om. De financieringsmogelijkheden bepalen immers, in hoeverre de door het

bedrijf gestelde doeleinden kunnen worden verwezenlijkt. De financieringsfunctie van een bedrijf is te vergelijken met een polsstok van iemand die over een sloot wil springen. Is de polsstok te kort, dan is het gevaar groot, dat men de overkant van de sloot niet haalt. Men bereikt het gestelde doel niet. Voor een coöperatie betekent een tekort aan geldmiddelen dat de belangen van de leden niet ten volle behartigd kunnen worden, b.v. doordat de opslagcapaciteit of de maal- en mengcapaciteit van de coöperatie niet geheel aan de behoefte kan worden aangepast, en/of dat men tegen te hoge kosten werkt.

Een tekort aan geldmiddelen kan er ook toe leiden, dat men niet voldoende kan moderniseren, zodat de aan de leden in rekening te brengen prijzen hoger zijn, dan bij een meer moderne installatie mogelijk zou zijn. De financiële kracht van een landbouwcoöperatie is ook mede van invloed op de wijze waarop de moeilijkheden van een algehele conjuncturele teruggang of van een economische terugslag in de agrarische bedrijfstak kunnen worden opgevangen.

De minder in het oog vallende rol van de financieringsfunctie leidt gemakkelijk tot een verwaarlozing van dit voor het bedrijf toch zo belangrijke aspect van de bedrijfsvoering. Laat ons daarom in het volgende nadere aandacht schenken aan de financieringsvraagstukken die bij aan- en verkoopcoöperaties voorkomen.

WAARVOOR ZIJN GELDMIDDELEN NODIG?

Situatie vroeger Ten tijde van hun opkomst aan het einde van de vorige eeuw droegen de aan- en verkoopverenigingen vooral het karakter van verenigingen, die de gezamenlijke aankoop van bedrijfsbenodigdheden voor de leden verzorgden, welke van te voren door hen bij de vereniging werden besteld. Deze verenigingen werden bestelverenigingen genoemd. De goederen werden als regel vanuit de trein of het schip, waarin zij waren aangevoerd, gedistribueerd, zodat geen voorraden door de verenigingen behoefden te worden aangehouden en ook geen opslagplaatsen nodig waren. De leden plachten aanvankelijk voor de door hen gekochte artikelen ook contant te betalen, hetgeen inhield, dat de verenigingen nauwelijks vorderingen op de leden hadden. De afwezigheid van voorraden, opslagplaatsen en vorderingen op de leden (debiteuren) had tot gevolg dat deze primitieve vorm van aankoopvereniging nog vrijwel geen geldmiddelen nodig had om haar bedrijf uit te oefenen. Dit zijn de typische kenmerken van een bestelvereniging. Deze heeft, zoals men dit pleegt uit te drukken, geen of slechts een geringe vermogensbehoefte. De te maken distributiekosten werden bestreden uit een kleine opslag boven de aankoopprijzen, zodat de vereniging op haar beurt haar leveranciers meestal ook op korte termijn kon betalen. Het is duidelijk, dat zich bij deze bestelverenigingen nauwelijks een financieringsprobleem voordeed.

De verenigingen konden sneller in de behoeften van hun leden gaan voorzien, indien zij enige voorraad van de gevraagde artikelen aanhielden. Verschillende van deze coöperaties schaften zich dan ook reeds spoedig loodsjes aan voor de opslag van kleine voorraden kunstmest. Langzamerhand gingen verscheidene verenigingen ook over tot eenvoudige be- en verwerking van grondstoffen voor veevoeding, waardoor naast de opslagplaatsen ook bedrijfsruimten nodig waren voor het onderbrengen van malerij- en later ook van mengerij-installaties. Daarbij komt, dat in steeds sterkere mate van het beginsel van de contante betaling is afgeweken door toe te staan, dat de betaling enige weken na levering zou plaats hebben. Men ging langzamerhand de afnemende leden — debiteuren — gedurende een korte periode krediet verstrekken. Men noemt dit wel *leveranciers-krediet*.

Situatie thans Deze meer ontwikkelde aan- en verkoopverenigingen, die men ook wel verenigingen met een geregeld bedrijf noemt, hebben vanzelfsprekend een aanzienlijk grotere vermogensbehoefte dan de bestelverenigingen. Er moeten nu immers geldmiddelen worden gevonden voor aankoop van terreinen, waarop men opslagplaatsen en silo's moet laten bouwen, voor de aanschaffing van maal- en menginstallaties en voorts om de nodige voorraden te kunnen aanhouden en de gebruikelijke leverancierskredieten aan de afnemers te verstrekken.

Inzicht in vermogensbehoefte in de loop van de tijd nodig Het is natuurlijk niet voldoende, dat een vereniging alleen op het moment van bouw of koop van machines en produkten over de hiervoor nodige geldmiddelen beschikt. Zij zal er ook voor moeten zorgdragen, dat zij de beschikking over de nodige geldmiddelen behoudt, zolang het geld nog in de verschillende bezittingen is vastgelegd. Dit betekent, dat het voor het verkrijgen van een goed inzicht in het financieringsprobleem nodig is, te weten hoeveel vermogen er van jaar tot jaar, van maand tot maand, ja zelfs van dag tot dag in het bedrijf zal zijn, of zal worden geïnvesteerd. Men pleegt dan ook te zeggen, dat de bedrijfsleiding inzicht moet hebben in de *vermogensbehoefte*, zoals deze zich in de loop van de tijd in de coöperatieve onderneming zal voordoen.

Een beeld van de vermogensbehoefte van een coöperatie op een bepaald *tijdstip*, kan de debetzijde van de balans ons geven.

debet	BALANS PER.....	credit
Terreinen	f	
Gebouwen	„	
Machines	„	
Deelnemingen	„	
Voorraden	„	
Debiteuren	„	
Overige vorderingen	„	
Geldmiddelen	„	
Totaal	f	

Een balans is een boekhoudkundige cijferopstelling van bezittingen (waaronder vorderingen) enerzijds — vermeld aan de debetzijde (linkerzijde van de balans) — en schulden alsmede eigen vermogen anderzijds.

welke worden vermeld aan de creditzijde (rechterzijde). Het verschil tussen bezittingen en schulden noemt men het eigen vermogen, een post die dus aan de creditzijde van een balans wordt vermeld. Op de debetzijde van een balans zien wij wat gefinancierd moet worden, terwijl de creditzijde aangeeft, hoe in feite gefinancierd wordt. In dit hoofdstuk gaan wij nog slechts de debetzijde van de balans behandelen.

De hierboven vermelde grootheden, voor de financiering waarvan de vereniging dus geldmiddelen moet bezitten, vinden wij als activa aan de debetzijde van de balans van een coöperatie met malerij en meng-installatie terug, indien de vereniging althans de terreinen, gebouwen en machines alle in eigendom heeft. Door huur van gebouwen zal de vermogensbehoefte aanzienlijk worden beperkt.

Het balanstotaal geeft aan, hoeveel vermogen op een bepaald moment in een vereniging is vastgelegd (geïnvesteerd), mits althans de verschillende activa tegen de op de balansdatum heersende prijzen zijn gewaardeerd. Men kan ook zeggen, dat het normaal gesproken, de totale vermogensbehoefte van een coöperatie aangeeft. Een beeld van de vermogensbehoefte in de loop van de tijd wordt nu verkregen door voor een reeks van achtereenvolgende tijdstippen, een opstelling te maken van de debetzijde van de balans.

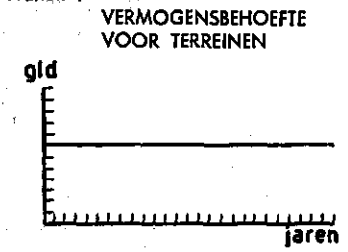
Indien men dergelijke cijferopstellingen voor toekomstige jaren maakt, mag men zich niet beperken tot een raming van de vermogensbehoefte die uitsluitend met *vervanging* van gebouwen, machines, e.d. samenhangt. Men zal ook moeten onderzoeken, in hoeverre de apparatuur in de toekomst zal moeten worden uitgebreid. De met *uitbreidingen* samenhangende behoefte aan geldmiddelen kan worden aangeduid als *additionele* vermogensbehoefte.

Om een indruk te kunnen verkrijgen van de vraag, hoe de vermogensbehoefte in een coöperatie zich in de loop van de tijd gedraagt, zal men zich eerst moeten afvragen, hoe de verschillende activa afzonderlijk de vermogensbehoefte van de vereniging beïnvloeden. Laat ons deze activa daarom eerst nader beschouwen.

a. Terreinen

Deze post biedt bij ons vraagstuk weinig moeilijkheden. Dank zij het feit, dat bouwgrond niet aan slijtage onderhevig is, is een eenmalige uitgave van de koopprijs bij de vestiging van een bedrijf voldoende, om gedurende de gehele bestaansduur de beschikking over de grond te kunnen behouden. Het geld blijft voortdurend in de terreinen vastgelegd en men pleegt dan ook te zeggen dat de vermogensbehoefte, die uit het noodzakelijke terreinbezit voortvloeit, behoudens wijzigingen in

Grafiek 1

de grondprijzen, een *permanent* karakter heeft. Indien men dit grafisch uitbeeldt, door op de horizontale as de tijd uit te zetten en op de verticale as het geïnvesteerde bedrag, verkrijgt men een beeld van de vermogensbehoefte voor de terreinen, zoals in nevenstaande grafiek is weergegeven.

b. Gebouwen, machines en inventaris

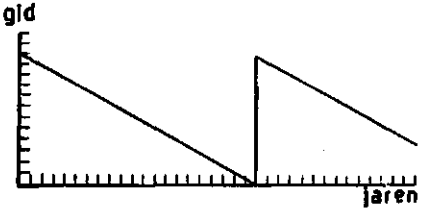
Vermogensbehoefte per produktiemiddel

Anders is het gesteld met de andere z.g. duurzame activa zoals gebouwen en machines. *Zij zijn* wel aan slijtage onderhevig. Een vijftig jaar geleden gebouwd pakhuis heeft — zo dit nu nog gebruikt wordt — in deze periode ongetwijfeld aan waarde ingeboet. Het verleent niet diensten meer die gelijkwaardig zijn aan de diensten van een pakhuis dat juist gereed is gekomen en waarin de ruimte doelmatiger (dat wil zeggen: meer aangepast aan de tegenwoordige behoefte) is ingedeeld en dat nog geen slijtage heeft ondergaan. Bij de kostprijsberekening en het samenstellen van de resultatenrekening brengt men de waardevermindering tot uitdrukking door een kostenbestanddeel op te nemen dat men met de naam *afschrijving* betitelt. Deze afschrijving dient zó groot te zijn, dat zij met de waardedaling van het produktiemiddel overeenkomt. Men zegt wel, dat een produktiemiddel is te zien als een bundel prestaties. In de loop der jaren neemt het in een produktiemiddel gebonden prestatievermogen af. Dit verbruik van prestatieeenheden komt in de afschrijvingen tot uitdrukking. Indien de afschrijvingen ten volle in de kostprijs van b.v. voedermiddelen tot uitdrukking zijn gebracht, geven de afnemers evenredig aan hun afname een vergoeding voor het gebruik van de aan slijtage onderhevige produktiemiddelen. De vereniging moet bij aanschaffing van een silo of een hamermolen in één keer een groot geldbedrag uitgeven; de afnemers betalen pas in de loop der jaren — in de vorm van in de kostprijzen begrepen afschrijvingen — dit bedrag weer aan de vereniging terug. De boekwaarde van een produktiemiddel kan in overeenstemming hiermede van jaar tot jaar worden verlaagd. Men zegt dan ook wel, dat het in een aan slijtage onderhevig produktiemiddel geïnvesteerde vermogen, gedurende de periode waarin het in een bedrijf wordt gebruikt, geleidelijk afneemt. Anders uitgedrukt, de vermogensbehoefte voor een ge-

bouw of machine vertoont een dalend beloop van het moment van aanschaffing, tot het moment, waarop het wordt afgestoten. Zodra het betreffende produktiemiddel wordt vervangen, treedt vanzelfsprekend weer een scherpe stijging van de vermogensbehoefte op. Indien wij afzien van de restwaarde der af te stoten activa, vertoont de vermogensbehoefte voor slijtende activa schematisch een beeld, zoals in nevenstaande grafiekjes is weergegeven.

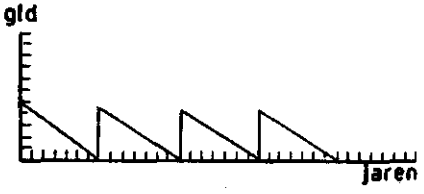
Grafiek 2a

VERMOGENSBEHOEFTE VOOR AFZONDERLIJKE GEBOUWEN

Grafiek 2b

VERMOGENSBEHOEFTE VOOR AFZONDERLIJKE MACHINES

Het is duidelijk, dat het door de grotere levensduur van een gebouw, een langere tijd duurt, voordat het aanvankelijk geïnvesteerde vermogen is „terugverdiend", dan dit bij machines het geval pleegt te zijn.

Per *afzonderlijk* produktiemiddel is dus niet, zoals bij terreinen, van een permanente vermogensbehoefte sprake, doch van een vermogensbehoefte die, hoewel langdurig van aard, toch een tijdelijk karakter heeft. Men duidt deze behoefte dan ook meestal aan met de term *langdurig-tijdelijke* vermogensbehoefte.

Complex van niet-eeuwigdurende produktiemiddelen brengt niettemin naast een langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte een permanente behoefte met zich

Er moet echter niet alleen naar worden gekeken, wat er met een afzonderlijk produktiemiddel in de loop van de tijd gebeurt, maar men moet vooral ook zien naar de vermogensbehoefte, die door het gehele produktie-apparaat wordt veroorzaakt. Doen wij dit, dan blijkt, dat wij een voor de financiering belangrijke waarneming kunnen doen.

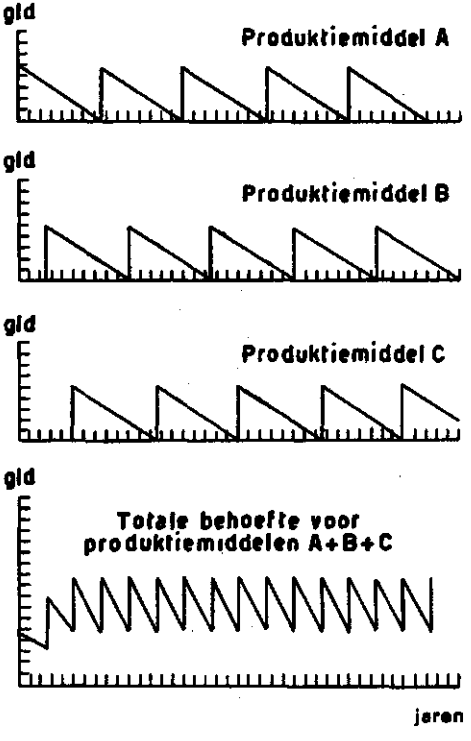
Zouden wij voor alle in een vereniging aanwezige, aan slijtage onderhevige produktiemiddelen, individueel kunnen vaststellen, hoe het daarin geïnvesteerde vermogen zich in de loop van de tijd zal ontwikkelen, dan zou blijken, dat niet alleen in het tempo waarin geïnvesteerde bedragen vrijkomen grote verschillen voorkomen — de levensduur der produktiemiddelen loopt immers sterk uiteen — doch ook in de data, waarop de produktiemiddelen worden aangeschaft. Dit leidt ertoe, dat

voor *het geheel* van de op zichzelf aan slijtage onderhevige produktiemiddelen *toch een permanente kern* in de vermogensbehoefte ontstaat.

Het duidelijkst kan dit worden aangetoond aan de hand van onderstaande grafiekjes, waarbij er eenvoudigheidshalve van is uitgegaan, dat in een bedrijf slechts drie gelijksoortige produktiemiddelen (A, B en C) aanwezig zijn, die echter op verschillende momenten zijn aangeschaft.

Grafiek 3a

VERMOGENSBEHOEFTE VOOR AAN SLIJTAGE ONDERHEVIGE PRODUKTIEMIDDELEN

De grafiekjes 3a, b en c geven de vermogensbehoefte per afzonderlijk produktiemiddel aan. Grafiek 3d geeft echter de totale vermogensbehoefte aan, die door de produktiemiddelen A, B en C wordt veroorzaakt. Deze totale behoefte wordt op eenvoudige wijze bepaald door optelling van de bedragen, die voor de afzonderlijke produktiemiddelen nodig zijn (of grafisch gezien, door optelling van de verticale afstanden in de grafiekjes 3a, b en c).

Wij kiezen met opzet een grafische wijze van illustreren, omdat uit grafiek 3d nu het duidelijkst blijkt, hoe voor het totaal der 3 gekozen

produktiemiddelen een permanente behoefte aan vermogen ontstaat, hoewel elk van de produktiemiddelen voor zich niet tot een *permanente* doch tot een *tijdelijke* behoefte aan vermogen aanleiding geeft.

Wij kozen hier een eenvoudig voorbeeld. In de werkelijkheid komen natuurlijk meer ongelijksoortige produktiemiddelen voor en hebben de aanschaffingen minder regelmatig plaats als in de grafieken 3a, b en c is aangenomen. Bovenstaande grafiekjes illustreren echter voldoende duidelijk, dat het zeker *niet alleen de grond* is, die een *permanente kern* in de vermogensbehoefte doet ontstaan. Bij een op continuïteit gericht bedrijf is in het gehele „pakket" duurzame doch aan slijtage onderhevige produktiemiddelen sprake van een „ijzeren" voorraad aan prestatie-eenheden. Hiervoor moet vermogen aanwezig zijn, dat dus ook voortdurend beschikbaar is.

Hoogte van de vermogensbehoefte voor gebouwen, machines en inventaris

Hoe groot het permanente bestanddeel in het in gebouwen, inventaris en machines geïnvesteerde vermogen nu precies zal zijn, is door ons moeilijk in het algemeen vast te stellen. De bedrijfsleiding zal zich hieromtrent op grond van de beschikbare bedrijfsgegevens een oordeel moeten vormen. Vele factoren zijn hierbij van invloed, zoals de aard van de vereniging en de daarmede verband houdende verscheidenheid in produktiemiddelen — heeft men één of meer opslagplaatsen, is er een maal- en menginstallatie, heeft aanvoer plaats per trein, vrachtauto of per schip, heeft de coöperatie zelf een vervoerapparaat? — de momenten van aanschaffing e.d. Het in gebouwen, machines en inventaris permanent geïnvesteerde vermogen zal dan ook van vereniging tot vereniging sterk uiteen kunnen lopen. Door de leiding van een vereniging kan over de omvang van deze permanente vermogensbehoefte echter wel een aanvaardbare schatting worden gemaakt.

Naarmate de verenigingen groter zijn, zal van een grotere verscheidenheid in produktiemiddelen, aanschaffingsdata en levensduur sprake zijn, met als gevolg, dat de vaste vermogenskern in de bestaande activa bij grote verenigingen als regel relatief groter zal zijn dan bij kleine verenigingen.

Om toch een indruk te geven van de orde van grootte van de bedoelde kern in de vermogensbehoefte, zij vermeld, dat deze bij vijf in de Graafschap gelegen verenigingen bij een constant verondersteld prijspeil naar schatting 30 à 40 % bedroeg van de totale nieuw-waarde van bedoelde activa. Indien wordt aangenomen, dat ook voor de gemiddelde vereniging dit percentage ongeveer van toepassing is, kan de permanente vermogensbehoefte voor gebouwen, machines en inventaris bij

de gemiddelde malerij en mengerij in Nederland, op basis van de beschikbare gegevens uit het onderzoek naar de financiering van aan- en verkoopverenigingen — waarover in LEI-rapport No. 242 werd gerapporteerd — worden gesteld op 8 à 10 % van de jaaromzet.

Deze aan slijtage onderhevige activa leiden niet alleen tot een permanente vermogensbehoefte, doch — zoals wij hebben gezien — eveneens tot een langdurig-tijdelijke behoefte. Deze is niet op alle tijdstippen gelijk. Zij zal het grootste zijn bij oprichting, als alle produktiemiddelen dus nieuw zijn. In dit geval kan de langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte op circa 15 % van de jaaromzet worden gesteld. Naarmate de vereniging echter ouder wordt en dus op de betreffende activa meer kan zijn afgeschreven, zal deze vermogensbehoefte afnemen. In elke vereniging afzonderlijk zal moeten worden vastgesteld, hoe groot deze langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte daar in werkelijkheid is.

c. Deelnemingen

Vele verenigingen hebben een tegoed in ledenrekening bij zuster- en topcoöperaties en aandelen in andere bedrijven zoals op- en overslagbedrijven, coöperatieve grondkapitaalbank, enz. Deze deelnemingen doen veelal een permanente vermogensbehoefte ontstaan.

d. Voorraden

Omvang van vele factoren afhankelijk

De grootte van de voorraden in een bedrijf wordt bepaald door vele factoren, die van bedrijf tot bedrijf kunnen verschillen. Er kan dan ook niet in het algemeen worden aangegeven, hoe groot de voorraad in een aankoopvereniging dient te zijn.

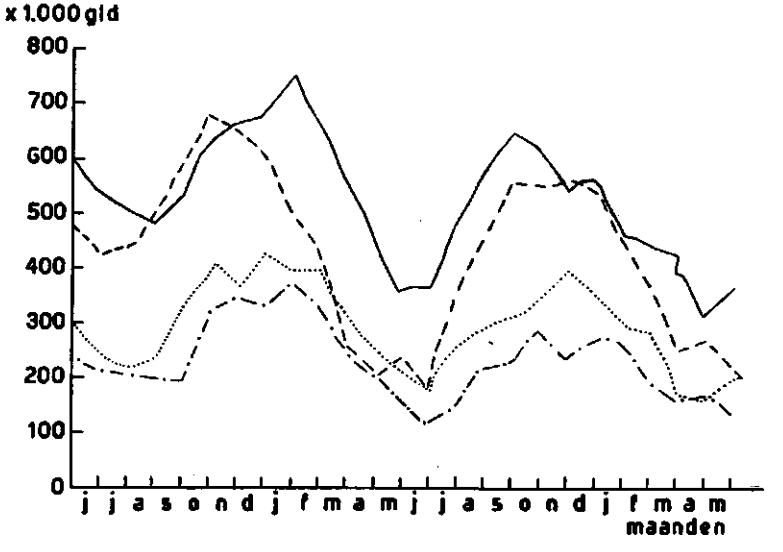
Het is duidelijk, dat de beschikbare opslagruimte een beperkende omstandigheid vormt voor de voorraad die men kan aanhouden. Buitendien wordt de voorraad, die men in feite zal aanhouden, voor een belangrijk deel bepaald door de heersende marktsituatie en de inkooppolitiek, die men volgt. Er kunnen verschillen van inzicht bestaan omtrent de mate waarin het verantwoord is voorkopen te doen. Naast de beschikbare opslagruimte, de inkooppolitiek en de mate waarin landbouwprodukten der leden in opslag worden genomen, is de aard van de coöperatie in hoge mate bepalend voor de grootte van de voorraad. Een vereniging die zelf maalt en mengt, zal voor de normale voortgang van haar bedrijf een werkvoorraad aan grondstoffen moeten aanhouden — meestal te stellen op een voorraad ter grootte van het grondstofverbruik gedurende 4 weken — terwijl een vereniging zonder maal- en

menginstallatie deze behoefte niet kent. Overigens is de aard van de coöperatie vanzelfsprekend sterk afhankelijk van de structuur der omliggende landbouwbedrijven — akkerbouw, rundveehouderij, varkens- en kippenhouderij — in het werkgebied van de coöperatie, zodat in de noodzakelijk te achten minimum-voorraad per vereniging grote verschillen zullen voorkomen.

De vermogensbehoefte, die bij de aan- en verkoopverenigingen door de voorraadhouding wordt veroorzaakt, is aan grote seizoenschommelingen onderhevig. Eén van de factoren, die tot grote variatie aanleiding geeft, is het sterk aan seizoenen gebonden verbruik van kunstmeststoffen. Wil de coöperatie in staat zijn in de behoeften van haar leden te voorzien, dan zal zij van te voren voorraden van deze produkten moeten aanleggen. Als regel worden zelfs reeds in de zomer grote partijen kunstmest in opslag genomen met het oog op een lagere prijs wegens de staffel in de kunstmestprijzen. Het voordelig prijsverschil dient ter vergoeding van de kosten wegens langdurige opslag; men moet er zich

Grafiek 4

VOORBEELD VAN HET VOORRAADBELOOP
BIJ EEN AANTAL VERENIGINGEN

dus voor hoeden de lagere prijzen in de zomer en in het najaar ten opzichte van het voorjaar zonder meer commercieel voordelig te beschouwen. Bedoelde voorraden worden grotendeels pas gedurende het voorjaar geruimd. Gedurende de gehele opslagperiode wordt hierdoor vermogen in de vereniging vastgelegd.

De ongelijkmatige afzet van rundveevoeders werkt in dezelfde richting op de schommeling van de vermogensbehoefte in, als de voorraden meststoffen. Wegens de grotere vraag naar rundveevoer in de winterperiode, zal de coöperatie in deze periode meer voorraden grondstoffen en gerede produkten aanhouden dan in de zomer. 's Zomers is de vermogensbehoefte uit dien hoofde doorgaans het laagst en 's winters het hoogst. Naarmate evenwel in het werkgebied meer varkens en kippen worden gehouden en de afzet van voedermiddelen dus gelijkmatiger over het jaar is verdeeld, zal ook de voorraad aan voedermiddelen — en in verband hiermede ook de vermogensbehoefte — een gelijkmatiger beloop vertonen.

Ter illustratie van de vermogensbehoefte, die door de voorraden wordt veroorzaakt, is in grafiek 4 het totale voorradenbeloop van een 4-tal verenigingen in de Graafschap weergegeven.

Voorraden veroorzaken zowel een permanente als een kortstondige vermogensbehoefte

Over het geheel genomen vertonen de voorraden een dieptepunt omstreeks de maanden juni/juli. Dit is ook de reden, dat het boekjaar van vele aan- en verkoopverenigingen eindigt op 30 juni.

Het blijkt — de grafiek illustreert dit ook — dat de voorraad nooit geheel tot nul daalt; er is sprake van een vaste voorraad. Men spreekt in dit verband wel van een „ijzeren voorraad". In deze „ijzeren" voorraad is vermogen permanent geïnvesteerd. Aangezien de balansen in vele gevallen per 30 juni worden samengesteld en het dieptepunt in de voorraden ook omstreeks deze datum ligt, geeft de balans per 30 juni een benaderende indruk van het vermogen, dat constant in de voorraden is geïnvesteerd. Per 30 juni 1953 — een jaar waarin de voorraden een „normale" omvang hadden — bedroeg de voorraad van de gemiddelde aan- en verkoopvereniging met malerij en mengerij circa 7 % van de totale jaaromzet. Dit betekent, dat de door voorraden veroorzaakte permanente vermogensbehoefte ongeveer 7 % van de totale jaaromzet zal bedragen.

Naast, of beter gezegd boven deze permanente behoefte kan, zoals in bovenstaande grafiek is te zien, een kortstondige behoefte worden onderscheiden, die zich dus gedurende het seizoen manifesteert. Deze is nihil omstreeks juni/juli en maximaal omstreeks december/januari. Naar gelang de omzet van meststoffen en rundveevoer een groter aandeel in de totale omzet van een vereniging heeft, zal het verschil tussen de minimumvoorraad en de maximumvoorraad groter zijn. De maximale vermogensbehoefte, die gedurende het seizoen door de voorraden wordt veroorzaakt, zal niet zelden het twee- of drievoudige van de permanente

vermogensbehoefte voor voorraden bedragen. In vele gevallen zal dan ook de door voorraden veroorzaakte *kortstondige* vermogensbehoefte op 7 à 14 % van de totale omzet kunnen worden gesteld.

e. Debiteuren

Leverancierskrediet Het is in het economische verkeer een normaal verschijnsel, dat de producent of de handelaar de afnemer toestaat de koopsom later te betalen dan op het tijdstip van levering. Men zegt dan, dat de verkoper leverancierskrediet aan zijn afnemers verschaft. In de administratie van een dergelijk bedrijf komt dit tot uiting in de post debiteuren, welke als vordering op de debetzijde van de balans van de verkoper voorkomt.

Naarmate de afnemers in sterkere mate contant betalen, zal vanzelfsprekend de vermogensbehoefte, die door deze debiteuren-financiering ontstaat, kleiner zijn.

De hoogte van het van afnemers te vorderen bedrag is vanzelfsprekend in hoge mate afhankelijk van de wijze van factureren door de vereniging. Verenigingen, die het stelsel van maandrekeningen volgen, zullen veelal een hoger debiteurencijfer te zien geven, dan verenigingen, die na elke levering een rekening uitschrijven.

Ofschoon een systeem van contante betaling op zichzelf nastrevenswaard is vanwege de kostenbesparing die hierdoor mogelijk is — er behoeft immers geen rente te worden betaald over het anders voor debiteurenfinanciering nodige vermogen —, en de vermijding van het risico van wanbetaling wordt een leverancierskrediet voor een periode van 1 maand wel als usantieel beschouwd. Bij overschrijding van deze termijn gaat de aan- en verkoopvereniging eigenlijk een financieringstaak overnemen waarvoor zij niet is berekend. Deze ligt op het terrein van de boerenleenbanken en zou als zodanig aan deze instellingen moeten worden overgelaten. Een leverancierskrediet gedurende 1 maand komt hierop neer, dat de debiteurenpost gemiddeld eigenlijk niet hoger zal mogen zijn dan $^1/_{12}$ of ruim 8 % van de jaaromzet.

Debiteurenfinanciering leidt óók tot een permanente en een kortstondige vermogensbehoefte Bij een gelijkmatige verdeling van de omzet over het gehele jaar zou, ingeval alle afnemers een leverancierskrediet van 1 maand zouden genieten, de debiteurenstand het gehele jaar door 8 % van de jaaromzet bedragen. In feite is echter, zoals wij hebben gezien, de omzet ongelijkmatig over het jaar verdeeld, zodat de debiteurenstand in de stille periode minder en in de drukke periode meer dan 8 % van de jaaromzet zal bedragen. De door debiteuren veroorzaakte vermogensbehoefte ver-

toont dan ook als regel een beloop dat met enige vertraging parallel is aan het afzetpatroon van de vereniging. Op elk moment van het jaar zal een vereniging vorderingen op haar leden bezitten. Het lijkt ons niet onwaarschijnlijk dat de minimale debiteurenstand — dit is dus de permanente vermogensbehoefte die met de debiteurenfinanciering samenhangt — bij vele verenigingen op 5 % van de jaaromzet kan worden gesteld. Stellen wij het toelaatbare maximum op ± 12 %, dan betekent dit dat door de debiteurenfinanciering een kortstondige vermogensbehoefte wordt veroorzaakt van ± 7 %. Voor verenigingen, die na elke levering een rekening uitschrijven, zullen deze percentages lager zijn, doch voor verenigingen met maandnota's, die uit dien hoofde leverancierskrediet verstrekken gedurende gemiddeld 1½ maand, langer.

f. Overige vorderingen

In verband met de uitvoering van de sociale wetgeving en met te geven borgstellingen e.d. zal een vereniging ook nog een zeker bedrag hebben vastgelegd in vorderingen op andere dan handelsdebiteuren. Hiermede zal vaak een permanente vermogensbehoefte gepaard gaan.

g. Geldmiddelen

Het is voor een vlotte afwikkeling van zaken nuttig, indien een cooperatie de beschikking heeft over een zekere hoeveelheid *liquide middelen*. Hieronder verstaat men het geheel van kasmiddelen en het tegoed bij een bankinstelling of een girokantoor. Zij zal dan immers gemakkelijk lopende betalingen kunnen verrichten. Deze liquide middelen veroorzaken evenals de hiervoor behandelde activa een vermogensbehoefte.

Men zal er zich voor moeten hoeden overtollige liquide middelen aan te houden, aangezien dit overbodige rentekosten met zich brengt.

h. De totale vermogensbehoefte

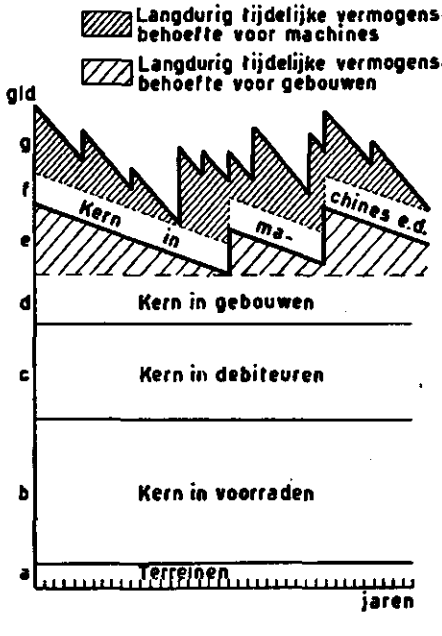
De voorafgaande beschouwingen leveren de bouwstenen voor de bepaling van de totale vermogensbehoefte van een aan- en verkoopvereniging. Dit totaalbeeld wordt verkregen door optelling van de besproken onderdelen. Wij hebben dit in de grafieken 5a en 5b schematisch uitgewerkt. In de praktijk kunnen vanzelfsprekend afwijkende cijfers voorkomen, hetgeen geen bezwaar vormt, omdat wij het vraagstuk hier slechts met een voorbeeld willen illustreren.

Grafiek 5a geeft schematisch enerzijds de behoefte aan permanent vermogen aan — veroorzaakt door terreinen, de kern in de voorraden en debiteuren, alsmede de kern in gebouwen, machines en inventaris (a + b + c + d + f) — en anderzijds de bestanddelen van de langdurig-tijdelijke behoefte, die met gebouwen, machines en inventaris samenhangt (de gearceerde gedeelten e en g). De afstand d + e geeft de totale vermogensbehoefte voor de gebouwen aan. Hiervan vertegenwoordigt d een permanente behoefte. De totale vermogensbehoefte voor machines en inventaris wordt uitgedrukt door de afstand f + g, waarvan f het constante deel vormt. Deze kern in de vermogensbehoefte voor machines e.d. is in de tekening niet als een horizontaal vlak aangegeven — zoals bijvoorbeeld voor voorraden, debiteuren en gebouwen is geschied — omdat de vermogensbehoefte voor machines in de grafiek is opgeteld bij een op zichzelf reeds variërende vermogensbehoefte voor de gebouwen.

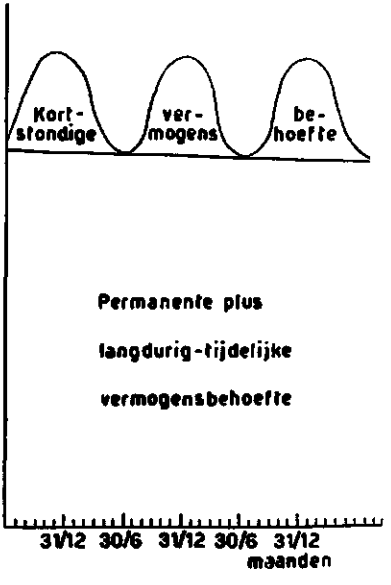
Boven de permanente en langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte komen dan nog de met de wisselende voorraden en debiteuren verbandhoudende schommelingen in de vermogensbehoefte die zich binnen het jaar voltrekken: de kortstondige vermogensbehoefte dus. Tekentechnisch kon deze moeilijk in grafiek 5a worden aangegeven. Daarom

OPBOUW VAN DE TOTALE VERMOGENSBEHOEFTE

Grafiek 5a

Grafiek 5b

is in de ernaast getekende grafiek 5b het verloop van de kortstondige vermogensbehoefte over enkele willekeurige jaren afzonderlijk aangegeven.

Op elk willekeurig moment kan door een coöperatie een balans worden samengesteld. Een dergelijke balans geeft — mits de verschillende activa juist zijn gewaardeerd — als het ware een verticale doorsnede van bovenvermelde grafieken. Het balanstotaal geeft dan de totale op dat moment bestaande vermogensbehoefte aan, afgezien van de eventueel aanwezige additionele vermogensbehoefte in verband met nog te verrichten noodzakelijke investeringen. De aard van de vermogensbehoefte — hoeveel is permanent, langdurig of kortstondig? — blijkt evenwel niet zonder meer uit een balansoverzicht, omdat, zoals wij hebben gezien, de indeling naar termijn in de vermogensbehoefte niet samenvalt met de indeling naar categorieën activa. Zo komt op de balans b.v. het in duurzame activa geïnvesteerde vermogen in één post voor, terwijl deze in twee delen kan worden gesplitst als men daarbij het gezichtspunt van de vermogensbehoefte kiest, te weten een permanente en een langdurig-tijdelijke behoefte. Voor elk van de actiefposten „voorraden" en „debiteuren" wordt op een balans ook slechts één bedrag vermeld, terwijl dit bedrag uit financieringsoogpunt in een permanent en een kortstondig bestanddeel kan worden gesplitst. Wil men derhalve een goed inzicht verkrijgen in de vermogensbehoefte, dan zal men niet kunnen volstaan met het opstellen van een balans, maar zal men tevens de verschillende aanwezige activa nader moeten analyseren. Voorts zal men zich een beeld moeten vormen van de hoeveelheid vermogen die in de toekomst nodig zal zijn voor eventuele modernisering en uitbreiding. Het te voeren financiële beleid zal mede hierop moeten worden afgestemd.

WAAROP MOET BIJ DE DEKKING VAN DE VERMOGENSBEHOEFTE WORDEN GELET?

In de vorige paragraaf is een algemene bespreking gewijd aan de behoefte aan geldmiddelen, welke zich bij aan- en verkoopverenigingen kan voordoen. Zodra de behoefte in een bepaald bedrijf bekend is of is geschat, komt de belangrijke vraag aan de orde, hoe nu het beste in deze behoefte kan worden voorzien, of met andere woorden, hoe het beste kan worden gefinancierd?

Men kan bij de financiering verschillende gezichtspunten onderscheiden, namelijk het gezichtspunt van de liquiditeit, de solvabiliteit en de kosten. Wij zullen deze begrippen nu nader toelichten.

a. De liquiditeit

Betekenis van het begrip liquiditeit

Onder de liquiditeit van een bedrijf wordt verstaan de mogelijkheid geregeld de voor het bedrijf nodige uitgaven te verrichten. Een bedrijf is dus *liquide* als het voortdurend de inkomende geldstroom (o.m. opbrengsten door verkoop, kredietopneming) met de uitgaande geldstroom (betalingen wegens ontvangen leveranties, lonen, belastingen, aflossingen e.d.) in evenwicht weet te houden. Gelukt dit, dan is het betrokken bedrijf liquide, gelukt het niet, dan noemt men het *illiquide*.

Illiquiditeit kan zeer ongunstige gevolgen voor een bedrijf hebben. Het kan er immers toe leiden, dat de nodige grondstoffen niet tijdig kunnen worden gekocht, of dat een dringende vervanging van b.v. een hamermolen niet kan plaats hebben, ja het kan zelfs in het ongunstigste geval staking van het bedrijf en faillissement ten gevolge hebben. Illiquiditeit moet dus te allen tijde worden vermeden. Hoe kan een vereniging haar liquiditeit nu zo goed mogelijk zeker stellen?

Financiering afstellen op de termijnen in de behoefte

Om deze vraag te beantwoorden moeten wij in gedachten even teruggaan naar de vorige paragraaf. Wij constateerden daar, dat in de vermogensbehoefte voor een bedrijf drie belangrijke groepen konden worden onderscheiden, t.w. een constante of permanente vermogensbehoefte, een langdurig-tijdelijke behoefte

en een kortstondige dus zich binnen het jaar openbarende vermogensbehoefte. Indien de behoefte langer duurt dan een jaar, doch niettemin een tijdelijk karakter heeft, spreekt men dus van een langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte.

Wil men de liquiditeit van een bedrijf zo goed mogelijk zeker stellen, dan zullen de middelen die ter dekking van deze behoeften aangetrokken zijn, of zullen worden aangetrokken, tenminste gedurende dezelfde termijn ter beschikking moeten staan als de termijnen, die in de behoeften kunnen worden onderscheiden. Dus: permanent beschikbaar staand vermogen voor de dekking van de permanente vermogensbehoefte, langdurig ter beschikking staand vermogen voor de dekking van de langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte en kortstondig beschikbaar vermogen voor de dekking van de seizoenschommeling in de vermogensbehoefte.

Waaruit kan permanent vermogen bestaan? Het meest voor de hand liggende is het z.g. *eigen vermogen*. Dit is vermogen dat eigendom is van de vereniging, waarop niet behoeft te worden afgelost. Wij zullen aan de verschillende soorten vermogen in het navolgende nog wel meer aandacht besteden. Hier kunnen wij met deze globale aanduiding volstaan. Naast het eigen vermogen kan *vreemd vermogen* — dat in tegenstelling tot het eigen vermogen wèl een schuldkarakter draagt — permanent ter beschikking van een bedrijf staan, mits het als het ware steeds kan worden vernieuwd wanneer daaraan behoefte is. Dit laatste punt zal nog nader worden besproken; voorlopig volstaan wij met de opmerking, dat tot dusverre bij landbouwcoöperaties de permanente vermogensbehoefte in hoge mate door vreemd geld is gedekt.

De langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte kan het beste door vreemd aflosbaar vermogen worden gedekt, waarbij gedacht kan worden aan obligatieleningen, voorschotten van boerenleenbanken en leningen van verzekeringsmaatschappijen en de Coöperatieve Grondkapitaalbank.

Voor dekking van de kortstondige behoefte is bij uitstek het rekening-courantkrediet van een boerenleenbank geschikt.

Betekenis van liquiditeitsbegroting

Bij de liquiditeitsbewaking kan men veelal een belangrijke steun vinden in het opstellen van begrotingen, in het bijzonder *liquiditeitsbegrotingen*. Een liquiditeitsbegroting is een staat waarop, voor een te overziene toekomstige tijdsperiode, zijn aangegeven enerzijds de beschikbare liquide middelen (kas, bank, giro en eventueel gemakkelijk te verkopen effecten), alsmede de te verwachten ontvangsten en anderzijds de te verwachten uitgaven. Indien blijkens een dergelijke begroting de uitgaven in een bepaalde periode vermoedelijk groter

zullen zijn, dan men aan middelen beschikbaar denkt te zullen hebben, zal tijdig een oplossing gevonden moeten (en in vele gevallen kunnen) worden door het opnemen van vreemd geld (krediet).

Er kan niet genoeg nadruk worden gelegd op de betekenis van bedrijfsbegrotingen. Maar al te vaak wordt met een investeringsprogramma begonnen, zonder dat men zich door middel van begrotingen over de financiële consequenties hiervan een goed beeld heeft gevormd. Een houding van „het zal wel in orde komen" getuigt wel van een op zichzelf waardevol optimisme, maar is zakelijk niet verstandig. Moeilijkheden kunnen vaak gemakkelijker worden opgevangen, indien men als het ware een waarnemingsstation in het bedrijf heeft, waar men naderende storingen in de financiering vroegtijdig kan signaleren.

Liquiditeit hangt ook ten nauwste samen met kredietmogelijkheden

Men kan bij het begrip liquiditeit een onderscheid maken tussen liquiditeit in *enge* en in *ruime* zin. In enge zin is een bedrijf *illiquide*, indien de *eigen* liquide middelen onvoldoende zijn om de nodige bedrijfsuitgaven (inclusief aflossingen en rentebetalingen) te verrichten. In de praktijk is men nog wel eens geneigd het begrip liquiditeit in deze betekenis te gebruiken. Indien een coöperatie in deze zin illiquide is, behoeft dit echter nog niet voor de vereniging noodlottig te zijn. De normale voortgang van het bedrijf is volkomen gewaarborgd, indien de coöperatie nog over mogelijkheden beschikt aanvullende kredieten te verkrijgen. Zolang een bedrijf door kredietopname ontvangsten en uitgaven in evenwicht weet te houden, blijft het in wezen liquide.

Het vraagstuk van de liquiditeit is daarom ten nauwste verbonden aan het vraagstuk van de kredietverkrijging. Het liquiditeitsvraagstuk kan dan ook niet los worden gezien van het aspect van de *solvabiliteit*, een begrip, waaraan nu aandacht zal worden geschonken.

b. De solvabiliteit

Het begrip solvabiliteit

Onder solvabiliteit wordt in het algemeen verstaan de mogelijkheid van een bedrijf uit de totale middelen alle schulden te voldoen. Het is duidelijk, dat de solvabiliteit bij de kredietverkrijging van grote betekenis is. Indien immers kredietgevers vrezen, dat de middelen van een bedrijf bij een eventuele liquidatie wel eens onvoldoende zouden kunnen zijn om aan alle geldgevers het door hen verstrekte vermogen terug te betalen, zullen zij er meestal niet veel voor voelen meer geld aan een dergelijk bedrijf ter beschikking te stellen. Ja, het kan zelfs voorkomen, dat men door een faillissementsaanvrage op een zo snel mogelijke liquidatie aanstuurt,

uit vrees dat de liquidatie-opbrengst in de toekomst nòg lager zal kunnen worden dan zij thans reeds is. Een dergelijk bedrijf noemt men insolvabel. De solvabiliteit is dus de basis voor de aantrekking van vreemd vermogen (krediet). Anders gezegd: het is de basis van de kredietwaardigheid.

Een bedrijf, dat insolvabel is, behoeft op dat moment nog niet illiquide te zijn: Op den duur zal echter een dergelijk bedrijf door de ongunstiger kredietmogelijkheden ook met de liquiditeit vastlopen en grote kans hebben ten gronde te gaan. Omgekeerd behoeft een bedrijf, dat thans in enge zin illiquide is (in de zin dus dat de eigen geldmiddelen onvoldoende zijn om de nodige uitgaven te kunnen verrichten) nog niet insolvabel te zijn. Is het solvabel, dan kan het veelal nog wel een goede oplossing voor de illiquiditeit vinden.

Factoren die de solvabiliteit bepalen

Welke zijn de factoren, die de solvabiliteit van een bedrijf bepalen? In de *eerste* plaats kan worden gewezen op de winstgevendheid. Hoe winstgevender een bedrijf immers is, des te meer eigen vermogen zal het in beginsel kunnen vormen door inhouding van overschotten en des te minder schulden zal het in de toekomst behoeven aan te gaan. Een goede winstgevendheid beïnvloedt de solvabiliteit dan ook meestal in gunstige zin. Men pleegt financiering uit overschotten, leidend tot vergroting van het eigen vermogen, aan te duiden als *interne financiering*. In de *tweede* plaats is de waarde der activa — in het bijzonder de verkoopwaarde — van belang. Deze is afhankelijk van de aanwendingsmogelijkheden van produktiemiddelen. Als de totale waarde van de activa meer bedraagt dan de totale schuld, is een bedrijf solvabel; de schulden zouden dan immers bij liquidatie geheel kunnen worden afgelost. Hierin zou natuurlijk verandering komen, indien voortdurend grote verliezen zouden worden geleden. In de *derde* plaats wordt de solvabiliteit van een bedrijf sterk beïnvloed door de aansprakelijkheid die b.v. door firmanten van een vennootschap onder firma of door leden van een coöperatie is aanvaard. Indien kredietgevers aannemen, dat de firmanten of de leden van de coöperatie voldoende vermogen bezitten om eventuele tekorten van hun bedrijf op te vangen, zal veelal tòch krediet kunnen worden verkregen, óók wanneer de totale waarde der bedrijfsactiva lager zou zijn dan de totale schulden van het bedrijf. De historische ontwikkeling van de aan- en verkoopverenigingen illustreert dit verschijnsel o.i. ook duidelijk.

Betekenis van leden-aansprakelijkheid

De aan- en verkoopverenigingen zijn doorgaans opgericht zonder dat van de leden een grote storting van vermogen werd verlangd. Dit vindt voor een deel een oorzaak in het feit, dat in de eerste ontwik-

kelingsfase van deze coöperaties slechts weinig vermogen nodig was. De voornaamste verklaring ligt echter in het betrekkelijke gemak, waarmede men geldmiddelen van derden kon aantrekken. Dit geschiedde op basis van de aansprakelijkheid der leden. Deze aansprakelijkheid is steeds het fundament geweest van de kredietwaardigheid der verenigingen. Bij een onbeperkte aansprakelijkheid is de kredietwaardigheid het grootst, omdat de solvabiliteit van de vereniging dan in laatste aanleg wordt bepaald door het eigen vermogen van de vereniging plus het eigen vermogen van alle leden gezamenlijk.

De aansprakelijkheid is een gemakkelijke en een veelal onontbeerlijke basis gebleken voor de kredietverstrekking door landbouwkredietinstellingen aan landbouwcoöperaties. Zij is als het ware de sleutel die een groot gebied voor de coöperatie heeft helpen ontsluiten. Voor de financiering van voorraden, opslagruimten en malerij-installaties kon dan ook in de meeste gevallen met succes een beroep worden gedaan op de plaatselijke boerenleenbanken, die door hun overwegend gunstige ontwikkeling doorgaans ook meestal wel over de daartoe benodigde geldmiddelen beschikten.

Het betrekkelijke gemak, waarmede de verenigingen op grond van de aansprakelijkheid der leden in hun vermogensbehoefte konden voorzien door het opnemen van kredieten, maakt het begrijpelijk dat de noodzaak tot versterking van de financiële structuur, b.v. door middel van inhouding van overschotten, niet altijd in voldoende mate is onderkend. Wij denken hierbij vooral aan verenigingen in het westen des lands. Hoe belangrijk de aansprakelijkheid voor de kredietverkrijging ook moge zijn, zij mag er niet toe leiden dat de prikkel tot versteviging van de financiële structuur der coöperatie ontbreekt.

De aansprakelijkheid behoudt voor de kredietgevers haar waarde als zekerheid, zolang de mogelijkheid van uitwinning van de leden als reëel wordt aanvaard. In dat geval betekent de aansprakelijkheid immers, dat de leden zo nodig verplicht kunnen worden vermogen in de vereniging te storten. Dit maakt, zuiver banktechnisch geredeneerd, kredietverlening aan coöperaties aantrekkelijk. Het aantal gevallen dat verenigingen zijn geliquideerd en de leden zijn aangesproken het tekort van de vereniging aan te zuiveren opdat de schulden kunnen worden afgelost, is gelukkig van beperkte omvang gebleven. Hieruit mag men echter niet zonder meer afleiden, dat van de aansprakelijkheid in het geheel geen gebruik wordt gemaakt. Een belangrijke toepassing kan de aansprakelijkheidsregeling immers vinden in een omslag van eventuele jaarlijkse exploitatieverliezen over de leden. Een dergelijke aansprakelijkheid moet statutair wel zijn geregeld. Zulk een regeling heeft voor de kredietgevers grote betekenis.

Dat er betrekkelijk weinig gevallen van liquidatie bekend zijn, hangt samen met het feit, dat men veelal zal trachten het niet zover te laten

komen. Men zal eerst door bijzondere maatregelen de financiering van de betrokken coöperatie weer gezond proberen te maken; men voert een z.g. financiële reorganisatie door. Een financiële reorganisatie zal veelal nodig zijn, indien een vereniging van jaar op jaar het ene verlies op het andere heeft gestapeld en de tekorten door kredieten heeft aangevuld in plaats van de tekorten over de leden om te slaan. De betreffende bank zal dan tenslotte veelal op een financiële gezondmaking van de vereniging aandringen. Zij zal bijvoorbeeld bereid gevonden worden de nodige geldmiddelen te verstrekken, *mits* de verliezen dadelijk of binnen enkele jaren door de leden zullen worden overgenomen en alles gedaan zal worden om de exploitatie in het vervolg lonend te maken.

Veelal zal de bank de eis stellen dat eventuele verliezen voortaan direct over de leden zullen worden omgeslagen. Voor de vereffening van opgehoopte verliezen kunnen verschillende werkwijzen worden gevolgd. Het is mogelijk de verliezen reeds dadelijk met eventuele tegoeden van de leden bij de vereniging te vereffenen en/of hen te verplichten onmiddellijk de nodige geldmiddelen in de kas der vereniging te storten. Vaak wordt echter de gelegenheid geboden deze bijdrage over enkele jaren te verdelen.

Basis voor solvabiliteit moet in het bedrijf zelf zijn gelegen

Wij zouden de aansprakelijkheid niet gaarne zien afgeschaft. Naast haar hierboven behandelde indirecte betekenis voor de financiering van een coöperatie behoudt de aansprakelijkheid grote betekenis wegens het bindende element dat erin tot uiting komt. Toch moet bij het financiële beleid in een vereniging niet te veel worden gesteund op de aansprakelijkheid. Het is in het belang van *alle* partijen, dat in een vereniging een zodanig beleid wordt gevoerd, dat de leden worden behoed voor een onverwachte effectuering van de aansprakelijkheid. De kredietgevende boerenleenbanken zullen rekening moeten houden met de mogelijkheid, dat uitwinning propagandistisch ongunstig kan werken op de coöperatieve gezindheid in het gebied waar leden van een coöperatie worden aangesproken. Dit gevaar neemt natuurlijk toe, naarmate het bedrag, dat de leden moeten betalen, groter is. Voor de leden zèlf is een goed financieel beleid in hun vereniging echter niet minder belangrijk. Het zal hen immers zelden gelegen komen onverwacht geld te moeten verschaffen; zij zullen dit vaak moeten onttrekken aan het eigen landbouwbedrijf.

Bij de solvabiliteit van een vereniging dient de aansprakelijkheid bij voorkeur slechts een functie als „slaperdijk" te vervullen. Dit betekent, dat tijdig voorzorgen moeten worden genomen om te voorkomen, dat deze „dijk" de nood voor de vereniging zal moeten keren. Het accent moet dus komen te liggen op de solvabiliteit van het bedrijf zelf, dus

op het in de vereniging aanwezige vermogen dat risico draagt.

De solvabiliteit van een vereniging die uit haar risicodragend vermogen blijkt, zou men de „wakerdijk" kunnen noemen. Deze moet op zichzelf reeds voldoende bescherming bieden. Ook vanuit het standpunt van de leden is dit wenselijk. Het lidmaatschap van een financieel krachtige coöperatie is uit hoofde van de geringere aansprakelijkheidsclaim, die op een onverwacht en ongelegen moment op de leden kan worden gelegd, veel aantrekkelijker, dan het lidmaatschap van een financieel zwakke vereniging.

c. De kosten

De voornaamste aspecten waarop bij de financiering moet worden gelet zijn de liquiditeit en daarmede nauw samenhangend de solvabiliteit. Beide moeten in elke geval worden gewaarborgd. Het voortbestaan van een vereniging is immers ten nauwste hiervan afhankelijk. Bij de handhaving van de liquiditeit en de solvabiliteit moet echter uiteraard worden gestreefd naar zo laag mogelijke kosten. Dit houdt in dat men langdurig overtollig vermogen in de coöperatie moet vermijden. De langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte kan dan ook beter niet met eigen maar met aflosbaar vreemd vermogen worden gedekt. Overigens dient het vermogen vanzelfsprekend daar te worden aangetrokken, waar dit op de meest stabiele wijze en tegen redelijke voorwaarden kan worden verkregen.

In de leerboeken over financiering wordt ten aanzien van het vraagstuk van de dekking der kortstondige vermogensbehoefte nog melding gemaakt van het zgn. *„kapitaaloptimum"*. Onder bepaalde omstandigheden zal het goedkoper zijn de kortstondige behoefte door langdurig vermogen te dekken dan door kortstondig vermogen. Dit is het geval, indien de aan langdurig vermogen verbonden rentekosten, verminderd met de opbrengst wegens tijdelijke belegging buiten de vereniging gedurende de tijd dat het overtollig is, lager zijn dan de kosten die aan de verkrijging van kortstondig vermogen verbonden zou zijn. Deze financieringswijze heeft grotere betekenis naarmate de rente voor kortstondig vermogen meer boven de rente voor lang vermogen ligt. Het verschil in rente tussen door boerenleenbanken verstrekte lange en korte kredieten is echter zó gering, dat het leerstuk van het „kapitaaloptimum" bij de financiering van landbouwcoöperaties weinig praktische betekenis heeft.

In het algemeen kan worden gesteld, dat de landbouwcoöperaties door de boerenleenbanken op goedkope wijze aan kort- en langlopende kredieten kunnen worden geholpen. Het kostengezichtspunt bij de financiering biedt in deze sector dan ook weinig problemen.

DE VERSCHILLENDE FINANCIERINGSMOGELIJKHEDEN

In het voorafgaande is eerst aandacht besteed aan de aard van de vermogensbehoefte bij aan- en verkoopverenigingen en vervolgens zijn enkele kernbegrippen uit de leer van de financiering behandeld. Laat ons nu nagaan, hoe de verenigingen in hun vermogensbehoeften kunnen voorzien. Wij zouden daarbij een onderscheid willen maken in de financiering door de leden der vereniging — dit kan geschieden door middel van reservering, stortingen op ledenrekeningen en het verschaffen van leningen — en de financiering door derden, met name de kredietgevers. Wij zullen deze mogelijkheden in het nu volgende nader gaan bezien.

a. Financiering door de leden

1. *Eigen vermogen*

Het begrip „eigen vermogen" Onder het eigen vermogen van een bedrijf verstaan wij, zoals hiervoor reeds werd aangeduid, het vermogen dat geen schuldkarakter heeft en waarover men dus geheel vrij kan beschikken.

Dit eigen vermogen kan bestaan uit aandelenvermogen zoals bij naamloze vennootschappen en coöperaties die aandelen uitgeven — b.v. coöperatieve suikerfabrieken — en uit z.g. reserves. Deze reserves ontstaan door inhouding van een gedeelte van de jaarlijkse exploitatieoverschotten en komen tot uitdrukking in de reserverekening. Aangezien ook reserves voor onbepaalde tijd ter beschikking staan, is eigen vermogen bij uitstek geschikt om te voorzien in de permanente vermogensbehoefte zoals deze in het eerste hoofdstuk is besproken.

Men onderscheidt *open reserves* en *stille reserves*. Met het begrip open reserve duidt men de reserves aan, die uit de balans van de vereniging blijken. Daarnaast kunnen reserves aanwezig zijn waarvan de *grootte* niet uit de balans blijkt, de z.g. stille reserves. Deze ontstaan, wanneer activa op de balans te laag zijn gewaardeerd. Wil men zich een goed beeld vormen van de financiële kracht van een vereniging, dan zal men niet alleen moeten letten op de open reserve, doch zich ook een beeld moeten vormen van de omvang van de stille reserve. Dit

kan geschieden door middel van herwaardering van de activa, die voor een te laag bedrag op de balans zijn opgenomen.

Ter voorkoming van misverstand moet er hier op worden gewezen dat men in de praktijk ook wel het woord reserve gebruikt voor vermogensbestanddelen die geen „eigenlijke" reserve vormen doordat zij in wezen een schuldkarakter bezitten. Voorbeelden van deze oneigenlijke reserves zijn een belastingreserve, een pensioenreserve en een reserve voor dubieuze debiteuren. Deze laatste oneigenlijke reserverekening houdt eigenlijk in, dat de actiefpost debiteuren te hoog is gewaardeerd. Het is ter vermijding van misverstand beter laatstgenoemde posten „voorzieningen" te noemen ter onderscheiding van de reserve, welke een onderdeel vormt van het eigen vermogen van een vereniging.

Reserves, die worden gevormd om later voor een bepaald doel te worden bestemd, noemt men wel bestemmingsreserves. Een belastingreserve is bijvoorbeeld een bestemmingsreserve. Ook eigenlijke reserves kunnen hieronder echter vallen, zoals bijvoorbeeld een reserve voor uitbreiding of nieuwbouw.

Ter opvanging van het risico van prijsverschillen op voorraden schept men soms een reservefonds voor prijsverschillen. Deze reserve onderscheidt zich slechts boekhoudkundig van bovenbedoelde eigenlijke reserve.

Goede afschrijvingspolitiek van groot belang

Alvorens onze bespreking van het eigen vermogen voort te zetten, is het goed aandacht te schenken aan de afschrijvingspolitiek, omdat deze voor de financiële ontwikkeling van grote betekenis is.

Met afschrijving brengt men in de kosten de slijtage tot uiting, waartoe het gebruik van duurzame produktiemiddelen leidt. Men onderscheidt *technische slijtage* — slijtage die fysiek gezien optreedt door het in gebruik hebben van een produktiemiddel — en *economische slijtage*. Deze laatste treedt bijvoorbeeld op, indien door technische vooruitgang produktiemiddelen op de markt komen, die beter zijn dan de oude produktiemiddelen. Deze laatste worden door de technische vooruitgang dan minder waard, waardoor het tijdstip waarop het economisch verantwoord is het produktiemiddel te vervangen, wordt vervroegd. Dit tijdstip wordt vrijwel altijd eerder bereikt dan het tijdstip waarop het produktiemiddel technisch versleten is. De economische levensduur kan nooit langer zijn dan de technische.

Brengt een coöperatie de slijtage — technisch zowel als economisch — onvoldoende in de kostprijs tot uitdrukking, dan leidt dit tot een geflatteerde winst- en verliesrekening. Uitkering van op deze basis berekende eventuele winst leidt tot intering van het vermogen. Men zou

kunnen stellen, dat in dit geval in feite geleidelijk een deel van het aanvankelijk geïnvesteerde vermogen aan de afnemers wordt uitgekeerd.

Wil men de kosten op juiste wijze calculeren en dus ook het gebruik van machines en gebouwen aan de afnemers in rekening brengen, dan zal de afschrijving gebaseerd moeten zijn op de vervangingswaarde van de produktiemiddelen — de prijs, die men zou moeten betalen, indien men deze nieuw zou kopen — en op de economische levensduur ervan. Onder de economische levensduur wordt verstaan de periode gedurende welke het nog niet voordeliger is het oude produktiemiddel door een nieuw te vervangen.

De statuten der verenigingen bevatten doorgaans een bepaling waarin wordt aangegeven, hoeveel jaarlijks dient te worden afgeschreven. Aan het statutair voorschrijven van een bepaald afschrijvingspercentage kleeft het bezwaar, dat men gemakkelijk geneigd kan zijn de genoemde afschrijving als een maximum te beschouwen. Vooral in tijden met een stijgend prijsniveau, wanneer dus hogere afschrijvingen nodig zijn, kan deze statutaire bepaling remmend werken op de leden om voorstellen tot hogere afschrijving goed te keuren. Als de percentages maar hoog genoeg zijn gesteld, is genoemd bezwaar niet ernstig. Dit is in de praktijk echter vaak niet het geval.

De voorschriften omtrent de te verrichten afschrijvingen zijn niet bij alle verenigingen gelijk, doch zij hebben alle gemeen, dat niet op basis van vervangingswaarde wordt afgeschreven. Een deel van de verenigingen schrijft af op basis van de boekwaarde, een groter deel kent evenwel een afschrijvingstechniek op basis van de historische aanschaffingsprijzen. Een gelukkige omstandigheid is, dat de fiscus in de jaren na de oorlog, toen grote investeringen nodig waren, de mogelijkheid tot vervroegde fiscale afschrijvingen en investeringsaftrek heeft geboden. Hierdoor hebben verscheidene verenigingen in feite toch meer afgeschreven dan op basis van vervangingswaarde nodig was. Door extra afschrijvingen worden stille reserves gekweekt. Men moet zich er evenwel goed rekenschap van geven, dat in fiscale faciliteiten geen argumenten zijn gelegen om de afschrijving op basis van boekwaarde of historische kostprijs te *blijven* baseren. Zodra immers geen grote investeringen meer kunnen of behoeven te worden verricht of de belastingfaciliteiten worden opgeschort, vervalt de mogelijkheid door middel van extra fiscale afschrijvingen het peil van de afschrijvingen op basis van vervangingswaarde te bereiken. In dat geval zal uit dien hoofde intering van het eigen vermogen optreden. Een goede bepaling van de afschrijvingskosten is derhalve een eerste voorwaarde om te bewerkstelligen dat het eigen vermogen van een coöperatie op peil blijft.

Men zal daarbij de hoogte van de afschrijving niet afhankelijk mogen stellen van de grootte van het overschot, doch de afschrijving steeds als

een vast kostenelement moeten beschouwen. Wil men tot aanwas van het eigen vermogen komen, dan zal men moeten reserveren.

Remmende factoren op vorming van eigen vermogen

Aangezien reserves slechts uit jaaroverschotten kunnen worden gevormd, is de mate waarin gereserveerd kan worden afhankelijk van de winstgevendheid van de verschillende transacties. Sommige coöperatoren achten het streven naar winst niet in overeenstemming met de uitgangspunten van de coöperatieve exploitatievorm. Zij spreken dan ook liever van het *kostendekkingsbeginsel* dat door de coöperatie moet worden gevolgd. Dit beginsel brengt de gedachte tot uitdrukking dat de opbrengstprijzen uitsluitend de gemaakte kosten behoeven te dekken. Een toepassing van het kostendekkingsbeginsel werkt vanzelfsprekend remmend op de vorming van eigen vermogen, wegens het ontbreken van overschotten die voor reservering kunnen worden bestemd. De leiders van een coöperatie zullen er echter verstandig aan doen zich te realiseren, dat handhaving van het kostendekkingsbeginsel de continuïteit van het bedrijf in gevaar kan brengen, met name in een periode van snelle technische ontwikkeling. Het kan in verband met het streven naar continuïteit gewenst zijn overschotten te vormen, teneinde tot reservering in staat te zijn.

Volledigheidshalve zij erop gewezen, dat ook de prijscorrigerende functie der coöperatie nadelig op de vermogensvorming kan werken.

Voorzover de leden van een coöperatie zowel afnemer als leverancier zijn, moet nog worden gewezen op een mogelijke rem, die hierin voor de vorming van eigen vermogen kan zijn gelegen. Als afnemer van bedrijfsbenodigdheden ziet het lid gaarne dat een zo laag mogelijke prijs in rekening zal worden gebracht, terwijl het lid als leverancier van landbouwprodukten juist een zo hoog mogelijke prijs toejuicht. In de praktijk doet zich deze tegenstelling niet zo sterk gevoelen, omdat het afnemerselement meestal overheerst. De coöperatie verleent aan zijn leden diverse diensten zoals graanbewaring e.d. Zij zal er steeds opmerkzaam op moeten blijven, dat voor de verschillende onderdelen van het bedrijf alle noodzakelijke kosten in rekening worden gebracht aan de leden, die er gebruik van maken.

De leden van aan- en verkoopverenigingen opperen wel bezwaren tegen de vorming van reserves door hun coöperatie. Men kan de schampere opmerking horen: „sterke coöperaties, arme boeren". Men betoogt dan, dat de reservering eigenlijk niets anders betekent dan dat de leden een materieel voordeel van de coöperatie wordt onthouden. Men verliest als het ware een aanspraak op het gevormde overschot. Bij uittreding ziet men hiervan niets terugkomen, zoals bij een coöperatie op aandelen mogelijk is. Versterking van de financiële kracht door

middel van reservevorming kan bij aan- en verkoopverenigingen niet tot uiting komen in een stijging van de waarde van aandelen, zodat de leden van zo'n coöperatie hun aandeel in de overschotten, die voor reservering zijn aangewend, bij uittreding kwijt zijn. Coöperaties met aandelen zullen daarom minder weerstanden tegen reservering van overschotten — ook wel *interne financiering* genoemd — bij de leden ontmoeten, dan bij coöperaties zonder aandelenvermogen het geval is. Hier staat evenwel tegenover, dat een hoge koers der aandelen, aanleiding gevende tot hoge entreegelden, een belemmering voor de minder draagkrachtige boeren kan vormen om tot de coöperatie toe te treden.

Moet nu de conclusie worden getrokken, dat de aan- en verkoopcoöperaties dan beter geen reserve kunnen vormen? Allerminst. Dit zou van een grote kortzichtigheid getuigen. De coöperaties zullen hun prijscorrigerende taak immers slechts goed kunnen blijven vervullen, indien zij voldoende weerstandskrachtig zijn om tegenslagen op te vangen en de nodige investeringen zullen kunnen doen. Door de coöperaties met reservevorming te helpen in stand te blijven en weerstandskrachtig te worden, ontvangen de leden op *indirecte* wijze dus een zeker voordeel van het in de coöperaties gestoken vermogen. Deze voordelen zijn alleen moeilijk in geld uit te drukken.

De vraag kan inmiddels worden gesteld, waarom een coöperatie dan in het bijzonder *eigen* vermogen nodig heeft.

Waarvoor dienen reserves? Het is gebruikelijk te zeggen, dat reserves nodig zijn om risico's op te vangen. Hoe moeten wij deze uitspraak opvatten? Men hoort wel de opvatting verkondigen, dat reserves nodig zijn om gemakkelijk verliezen te kunnen afboeken. Moet de functie van het eigen vermogen inderdaad in deze boekhoudkundige zin worden opgevat? Bij nader inzien blijkt, dat deze boekhoudkundige interpretatie ons geen wezenlijk inzicht geeft. Want wat is er gebeurd als verlies is geleden? Uit de opbrengsten zijn dan niet alle gemaakte kosten gedekt. Aangezien kosten veelal ook tot uitgaven leiden — bij afschrijvingskosten komt het pas weer tot een gelduitgave als tot vervanging van een produktiemiddel wordt overgegaan — kan verlies tot gevolg hebben, dat de uitgaande geldstroom door grondstofaankopen, loonbetalingen en aankoop van nieuwe machines e.d. groter is of zal worden, dan de inkomende geldstroom door verkoop van produkten. Wil het bedrijf normaal kunnen blijven voortgaan, dan zal het door een verlies ontstane tekort aan geldmiddelen moeten worden aangevuld. Indien exploitatieverliezen niet onmiddellijk door de leden worden gedragen, zullen deze middelen dus door kredietgevers verstrekt moeten worden. En nu loopt men vanzelfsprekend het risico, dat dit niet altijd ten volle zal gelukken. Het is dít risico van accuut wordende geldkrapte dat moet worden gedekt.

Het is dit *risico van illiquiditeit* van de coöperatie — wat in het ongunstigste geval tot uiting kan komen in een op de aansprakelijkheid gebaseerd beroep op de leden, geld in de kas van de vereniging te storten — dat kleiner wordt, naarmate met meer eigen vermogen wordt gefinancierd. Waarom? Hiervoor kunnen de volgende argumenten worden genoemd.

a. Eigen vermogen staat continu ter beschikking. Men behoeft niet, zoals bij financiering met vreemd vermogen, regelmatig af te lossen. Hoe meer men over eigen vermogen beschikt, hoe minder vaak dus ook een beroep op kredietgevers behoeft te worden gedaan, zodat de coöperaties hierdoor minder afhankelijk van derden werken. Dit is vooral in tijden van schaarste aan vermogen van grote betekenis. Het risico van illiquiditeit vermindert dus bij toeneming van het eigen vermogen.

b. Het is voorts van belang, dat voor eigen vermogen geen rente behoeft te worden betaald. Ook dit vergemakkelijkt het liquiditeitsvraagstuk, natuurlijk vooral in een periode van economische teruggang, waarin de inkomsten teruglopen. Ter voorkoming van misverstand zij er hier wel op gewezen, dat het feit, dat geen rente behoeft te worden *betaald*, natuurlijk niet inhoudt, dat deze rente geen *kostprijs*element zou zijn. Bij de kostprijsberekening dient de rente over het gehele vermogen te worden doorberekend.

c. Het risico van optredende illiquiditeit wordt door het eigen vermogen ook verminderd in verband met zijn *waarborgfunctie* tegenover vreemde geldgevers. Hoe meer eigen vermogen een bedrijf bezit, hoe gemakkelijker doorgaans krediet kan worden verkregen en hoe gemakkelijker in het algemeen dus een optredend tekort aan geldmiddelen kan worden opgevangen. Het is deze waarborgfunctie van het eigen vermogen, die op indirecte wijze dus ook het risico van illiquiditeit verkleint.

d. Het onder c. vermelde argument wint aan kracht, naarmate de leden van een coöperatie voor hun eigen bedrijf meer geld nodig hebben (b.v. door mechanisatie, economische teruggang) en dus minder gemakkelijk op basis van hun aansprakelijkheid extra middelen in contanten in de vereniging kunnen storten.

e. Argument c. wint ook aan betekenis, doordat de kredietgevers bij de solvabiliteitsbeoordeling meer gewicht aan het eigen vermogen gaan toekennen. In het verleden hebben de boerenleenbanken overwegend meer spaargelden ontvangen dan voor uitlening nodig was. Mede hierdoor

hebben landbouwcoöperaties doorgaans gemakkelijk krediet op de aansprakelijkheid der leden kunnen opnemen, hetgeen dus betekent dat het risico van illiquiditeit voor de coöperatie overwegend gering was. Er zijn echter tekenen, dat zich op dit punt een wijziging aan het voltrekken is. Enerzijds neemt het particuliere sparen ten opzichte van het gedwongen sparen via verzekeringsmaatschappijen e.d. af en anderzijds is in de landbouw zelf de vermogensbehoefte groeiende. Het is niet onmogelijk, dat het aanbod van voor kredietverlening beschikbare nieuwe besparingen relatief zal afnemen bij een tegelijkertijd groeiende kredietvraag bij de boerenleenbanken. Dit zal tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven voor juist díe verenigingen, welke door een gering risicodragend vermogen bij hun financiering in hoge mate van kredietgevende instellingen afhankelijk zijn.

2. *Vermogensvorming op ledenrekeningen; het z.g. ledenkapitaal*

Een moeilijkheid bij versterking van de financiële positie door middel van reservering is, dat het doorgaans geruime tijd vergt, alvorens een aanmerkelijke financiële versteviging tot stand kan zijn gebracht. Zoals wij hiervoor reeds opmerkten, is in de toepassing van het kostendekkingsprincipe in enge zin een remmende factor gelegen voor krachtige reservering.

Daarenboven wordt vaak als bezwaar gevoeld, dat bij reservering aan de fiscus een belangrijke tol moet worden betaald. Hierin heeft voor de Nederlandse landbouwcoöperaties aanleiding gelegen te zoeken naar een middel om vermogen in de vereniging te houden, zonder dat door haar hierover hoge belastingen behoeven te worden betaald. Men heeft dit gevonden in het stelsel van ledenrekeningen. Voorzover deze rekeningen een creditsaldo vertonen — en dus een schuld van de vereniging aan de betreffende leden tot uitdrukking brengen — spreekt men van ledenkapitaal.

In het zuiden des lands gebruikt men in dit verband meer de termen ledenschuldrekeningen en ledenschuld.

Fiscaal gezichtspunt Het vormen van ledenkapitaal heeft een belangrijk fiscaal aspect. In tegenstelling tot bijboekingen op reserverekeningen kunnen immers crediteringen op ledenrekeningen in het algemeen door de coöperaties vrij van vennootschapsbelasting geschieden. Bijschrijving op ledenschuldrekening is, indien deze geschiedt naar rato van afname door de leden, geheel belastingvrij, mits alleen zaken met leden zijn gedaan en voorts geen inleggeld aanwezig is. Indien zaken met niet-leden worden gedaan, dan wel indien er wel inleggelden zijn, ligt de zaak anders. Dan zijn de nabetalingen

— zowel die, welke in contanten geschieden, als die welke op ledenrekening worden bijgeschreven — belastbaar voor zover in deze nabetalingen een op niet-leden verdiende winst is begrepen. Bovendien zijn de nabetalingen bij aanwezigheid van inleggelden fiscaal belastbaar tot een bedrag, gelijk aan het verschil tussen een door de fiscus redelijk geachte rente over het gehele zuivere vermogen bij het begin van het jaar en de rente, die de coöperatie in feite over de verplichte vermogensverstrekkingen (de inleggelden) heeft betaald. (Dit laatste lijkt overigens niet geheel billijk, want als een coöperatie een deel van haar winst, gelijk aan de bedoelde „redelijke rente" over het vermogen, reserveert, is dat bedrag reeds uit dien hoofde belast en heeft dus dubbele belasting plaats.)

Dat bijboekingen op ledenschuldrekening en op reserverekening fiscaal anders worden behandeld, berust op de opvatting van de Hoge Raad, het hoogste rechtscollege in ons land, dat ledenkapitaal (ledenschuld) niet behoort tot het voor de schulden van de coöperatie aansprakelijke en in het risico delende vermogen, zoals reserves. In deze opvatting kan ledenkapitaal dus niet door *verliezen* van de vereniging worden aangetast. Wanneer op grond van een aansprakelijkheidsregeling afboekingen op ledenrekeningen plaats hebben, is dit naar de mening van de Hoge Raad niet het gevolg van een door de vereniging eventueel geleden *verlies*, maar een gevolg van de *vordering* die de vereniging op het lid heeft gekregen op basis van zijn aansprakelijkheid. Het ledenkapitaal wordt dan dus niet aangetast door een verlies van de vereniging, maar door een ontstane schuld van het lid aan de coöperatie. Er heeft dan, zoals men zegt, schuldcompensatie plaats.

Duidelijkheidshalve zij opgemerkt, dat de leden, op wier ledenrekening bedragen worden bijgeschreven, hiervoor uiteraard altijd inkomstenbelasting zullen moeten betalen, zonder dat zij overigens over het bedrag, waarover zij belasting betalen, de vrije beschikking krijgen. Dit heeft voor de leden dus een onaantrekkelijke kant. Het is daarom raadzaam de leden in elk geval rente over hun ledentegoed te betalen en, zoals soms toegepast wordt, een deel — bijvoorbeeld 20 % — in contanten uitkeren en de rest op ledenrekening storten. Deze uitkering in contanten zal het de leden vergemakkelijken de verschuldigde belasting te betalen.

Twee methoden voor het vormen van ledenkapitaal

Vanwege het verschil in fiscale behandeling kan door vorming van ledenkapitaal het tempo, waarin vermogen ter beschikking van de coöperatie komt, sneller worden opgevoerd, dan in het geval van reservering mogelijk is. Men kan in beginsel twee methoden volgen om ledenkapitaal te vormen, nl.:

1. het regelmatig inhouden van een bepaald percentage op met leden te verrekenen bedragen;
2. aan het einde van het boekjaar eventuele exploitatie-overschotten aan leden tegoed schrijven.

De eerste methode — die overigens in Nederland niet wordt gevolgd — heeft boven de tweede het voordeel, dat de vorming van ledenkapitaal dan onafhankelijk is van het behalen van overschotten. Bij de prijszetting wordt dan reeds met de noodzakelijk geachte stortingen op de ledenrekeningen rekening gehouden. Naarmate een coöperatie scherper met particuliere ondernemingen heeft te concurreren, zal de eerste methode vanzelfsprekend minder kans van slagen hebben. Voor het vasthouden en werven van leden zullen dan veelal scherp concurrerende prijzen moeten worden berekend.

In Nederland pleegt men de tweede methode te volgen. Deze komt hierop neer dat een gedeelte van het jaarlijkse overschot niet in contanten wordt uitgekeerd of gereserveerd, doch in de vereniging gehouden in de vorm van een lening van de leden aan hun vereniging. De leden worden dan voor deze bedragen individueel op hun ledenrekening gecrediteerd. Dat tot dusverre in ons land in hoofdzaak slechts de tweede methode is gevolgd en geen periodieke inhoudingen hebben plaats gehad, kan vermoedelijk worden toegeschreven aan de geringe noodzaak, die men gevoelde om ledenkapitaal te vormen, in verband met de goede kredietmogelijkheden bij boerenleenbanken.

Niet-omlopend ledenkapitaal In ons land wordt veel het stelsel van het z.g. niet-omlopende ledenkapitaal gevolgd. Bij een dergelijk stelsel wordt door het bestuur geen termijn vastgesteld waarna tot uitkering van op ledenrekeningen gestorte gelden wordt overgegaan. Deze gelden komen dan vaak pas tot uitkering bij gewettigde beëindiging van het lidmaatschap. Als gewettigde redenen worden als regel beschouwd opheffing van het bedrijf van het lid, verlaten van het werkgebied van de coöperatie en overlijden. Uitkering kan vaak ook plaats hebben bij het bereiken van een bepaalde leeftijd (meestal 65 jaar).

Het stelsel van niet-omlopende ledenrekeningen heeft voor de vereniging het voordeel, dat zij hierdoor vermogen zeer langdurig ter beschikking kan krijgen, mits althans het aantal leden niet vermindert. Meestal behoeft men niet bevreesd te zijn ledenkapitaal op korte termijn te moeten uitkeren. De leden komen eerst na verloop van een zeer uiteenlopend aantal jaren in de omstandigheid dat gewettigde reden als bovenbedoeld ontstaat. Bovendien kunnen de gelden als regel pas een jaar na uittreding worden opgeëist.

Voor de leden heeft het stelsel van het niet-omlopende ledenkapitaal

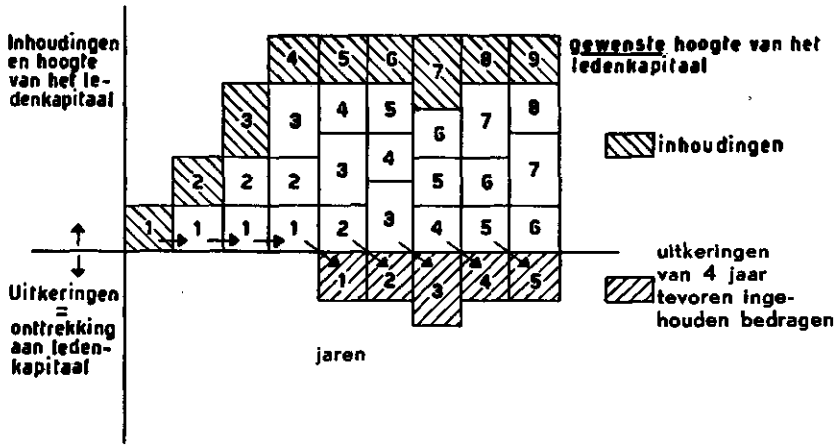
het bezwaar, dat zij gedurende een zeer lange periode niet over het tegoed op ledenrekening kunnen beschikken. Het min of meer permanente karakter der vordering op ledenrekening kan in het bijzonder jonge boeren en tuinders afschrikken lid van een plaatselijke coöperatie te worden. Door de leden mag echter niet uit het oog worden verloren, dat, indien de bedragen in plaats van op ledenrekening op reserverekening zouden worden geboekt, de leden in het geheel geen vordering op de vereniging zouden hebben.

Omlopend ledenkapitaal Bezwaren die voor leden aan het niet-omlopende ledenkapitaal kunnen zijn verbonden, kunnen enigszins worden ondervangen door het ook in Nederland in opgang komende stelsel van het z.g. omlopende ledenkapitaal. Ook bij het stelsel van omlopende ledenrekeningen worden aan leden telkenjare bedragen tegoed geschreven in overeenstemming met hun aandeel in het overschot, dan wel door middel van periodieke inhoudingen ter grootte van een bepaald percentage van de met de leden te verrekenen bedragen. Het verschil met de niet-omlopende ledenrekening ligt in het feit, dat na verloop van een vooraf bepaald aantal jaren — veelal 10 à 20 jaar — de nieuw ter beschikking van de coöperatie komende bedragen worden gebruikt om de leden, die in het eerste jaar hebben bijgedragen tot de vorming van het ledenkapitaal, hun aandeel uit te betalen. Aangezien bij niet-omlopend ledenkapitaal tenslotte ook uitkeringen plaats hebben, is eigenlijk meer sprake van een gradueel dan van een principieel verschil.

Men vergelijkt de werking van omlopende ledenrekeningen wel met de werking van een waterrad, waarbij het water — de ingehouden bedragen — het rad, i.c. het bedrijf van de coöperatie, doet draaien. Aan het einde van de omloopperiode wordt het water weer toegevoegd aan de stroom: de ingehouden bedragen worden weer toegevoegd aan de opbrengsten, die de leden toekomen.

Een ledenrekening, die b.v. een omlooptijd van 4 jaar heeft, zou grafisch het onderstaande beeld kunnen vertonen. De gearceerde vakjes boven de horizintale streep geven schematisch de jaarlijkse toevoegingen aan het ledenkapitaal weer in de achtereenvolgende jaren 1 tot en met 9. Vier jaar na de eerste storting vindt uitkering plaats van het in het eerste jaar op ledenrekeningen toegevoegde bedrag, enzovoort (zie de gearceerde vakjes 1 tot en met 5 onder de horizontale streep).

SCHEMA VAN OMLOPENDE LEDENREKENINGEN

De grafiek illustreert, hoe een vereniging zich door middel van ledenrekeningen in beginsel „permanent" vermogen kan verwerven ter dekking van haar permanente vermogensbehoefte.

Voor- en nadelen uit twee gezichtspunten bezien: dat van het bedrijf en dat van de leden

In de praktijk zal het ledenkapitaal echter niet zo regelmatig verlopen als in de grafiek is aangenomen. Het zal immers uiterst toevallig zijn, als de uit te keren bedragen telkenjare gelijk zullen zijn aan de nieuw op ledenrekeningen te boeken bedragen. Door een stelsel van variabele inhoudingen en stortingen op ledenrekening kan men niettemin bevorderen dat de stortingen en uitkeringen zo veel mogelijk met elkaar in evenwicht blijven. Er zal echter nooit zekerheid bestaan over de bedragen, die men in de toekomst jaarlijks op ledenrekening zal kunnen storten. Daarom zijn aan het vooraf bepalen van een vaste omlooptijd van de ledenrekeningen, van het *gezichtspunt van het bedrijf* uit bezien, bezwaren verbonden. Men kan immers voor de moeilijkheid komen te staan, dat gelden moeten worden uitgekeerd, terwijl de liquiditeitspositie van de vereniging dit eigenlijk niet toelaat. In dat geval zal de vereniging dus elders geld moeten lenen, met wellicht het gevolg dat meer rente moet worden betaald. Het is dan ook, bezien uit het oogpunt van de coöperatie als bedrijf, gewenst dat het bestuur de mogelijkheid wordt geboden de uitbetaling uit te stellen, indien dit in het belang van de coöperatie wenselijk zou zijn. Men kan ook het beginsel volgen, dat met uitkeringen zal worden begonnen, zodra de ledenschuldrekening de gewenste hoogte zal hebben bereikt.

Voor de *leden* heeft een vaste omlooptijd daarentegen in het algemeen het voordeel, dat men weet waar men aan toe is; men weet wanneer

de in de coöperatie gestoken geldmiddelen weer vrij zullen komen. Terloops kan worden opgemerkt, dat aan het bezwaar, dat aan het onbepaald laten van de omlooptijd voor de leden is verbonden, in beginsel het hoofd kan worden geboden door het openen van de mogelijkheid de tegoeden op ledenrekening om te zetten in verhandelbare certificaten, zoals bijvoorbeeld bij de Coöperatieve Melkcentrale (C.M.C.). Als regel biedt dit slechts voor de grote coöperaties aantrekkelijke mogelijkheden. Het verdient aanbeveling na te gaan, of er wellicht bij gezamenlijk optreden van kleine coöperaties goede resultaten mede zijn te bereiken. Bovengenoemd voordeel voor de leden geldt echter in veel mindere mate voor de oudere leden. Voor dezen kan een vaste omlooptijd, waaraan star wordt vastgehouden, bezwaarlijk zijn. Dit wordt duidelijk, indien men bedenkt, dat bij dit systeem vermogen, dat op 64-jarige leeftijd op ledenrekening zou worden gestort, b.v. eerst op 79-jarige leeftijd zou worden uitgekeerd. Daarom wordt bij een omlopende ledenrekening meestal ook uitkering mogelijk gemaakt na het bereiken van een bepaalde leeftijd, bij het beëindigen van het bedrijf of bij overlijden. Voor de oudere leden is dit een gunstige regeling, voor de coöperatie ligt daarentegen in deze min of meer onberekenbare gevallen van opeisbaarheid van ledenkapitaal het nadeel besloten, dat over de beschikbaarheidsduur geen absolute zekerheid bestaat. Wel kan worden aangenomen, dat de bedragen, die op deze wijze voor uitkering in aanmerking komen, ten opzichte van het totale op ledenrekening gestorte bedrag meestal slechts klein zullen zijn.

Uit het bovenstaande blijkt, dat men vaak een *compromis* zal moeten zoeken tussen de belangen der leden en het belang van de coöperatie als bedrijf. Theoretisch vallen de belangen der leden met die van de coöperatie samen — de coöperatie is er immers om de belangen van de leden te behartigen —, maar in de praktijk kunnen toch tegenstellingen worden gevoeld, met name doordat de leden vaak uitzien naar voordelen op korte termijn.

Waarvoor is ledenkapitaal als financieringsmiddel geschikt? Het stelsel van ledenrekeningen biedt de coöperatie mogelijkheden langdurig vermogen tot zich te trekken. De beschikbaarheidsduur zal meestal het grootst zijn bij de niet-omlopende ledenrekeningen, doch ook door middel van omlopende ledenrekeningen zal langdurig vermogen ter beschikking komen en wel meer naar gelang de gekozen omloopperiode groter is. Een gedeelte van dit vermogen zal veelal zelfs permanent ter beschikking staan, omdat nieuwe stortingen en uitbetalingen elkaar min of meer afwisselen; wanneer in een jaar aan het ene lid ledenkapitaal wordt uitgekeerd, wordt meestal de ledenrekening van andere leden weer gecrediteerd. Hierin zien wij het

verschijnsel tot uiting komen, dat zich in het vreemde vermogen ook een permanent bestanddeel kan bevinden. In de behoefte aan permanent vermogen behoeft dus niet uitsluitend door eigen vermogen te worden voorzien, ofschoon dit uit liquiditeitsgezichtspunt wel een steviger basis aan het bedrijf geeft.

Het permanente karakter van een *deel* van het ledenkapitaal maakt het stelsel van ledenrekeningen geschikt voor de dekking van een deel der permanente vermogensbehoeften van een aan- en verkoopcoöperatie. Gezien het verband, dat tussen de omzet en de grootte der ledenrekeningen kan worden gelegd — een grotere omzet vergroot veelal het overschot en dus de mogelijkheid tot reservering of storting op ledenrekening — lijkt het ledenkapitaal een bijzonder geschikt financieringsmiddel voor de ijzeren voorraad en het vaste debiteurenbestand, grootheden die in grote lijnen eveneens met de omzet samenhangen. Het aanbod van geldmiddelen kan zich dan min of meer automatisch aanpassen aan de door voorraden en debiteuren veroorzaakte vermogensbehoefte. Aangezien wij de met voorraden en debiteuren verband houdende permanente vermogensbehoefte op 12 % (7 % + 5 %) van de jaaromzet hebben geschat, zou in dit licht bezien de gewenste hoogte van het ledenkapitaal ook op circa 12 % van de jaaromzet gesteld kunnen worden.

Indien in de statuten een bepaling is opgenomen omtrent de omlooptijd van het ledenkapitaal, verdient het geen aanbeveling het ledenkapitaal te gebruiken voor de financiering van gebouwen en machines. In een ongunstige conjunctuurperiode loopt een vereniging het gevaar, dat door teruglopende omzet uit de lopende transacties minder op ledenrekening kan worden bijgeboekt, dan in feite op grond van de overeengekomen omlooptijd van de ledenrekeningen moet worden uitgekeerd. Heeft men het ledenkapitaal in een dergelijke periode in voorraden en debiteuren geïnvesteerd, dan zal met de stand der ledenrekeningen meestal ook het voor de financiering van voorraden en debiteuren benodigde bedrag dalen. Heeft men bovendien ledenkapitaal in vaste activa geïnvesteerd, dan kan wat déze activa betreft bij een dalende omzet niet zonder meer op een lagere vermogensbehoefte worden gerekend. In een dergelijk geval zal een coöperatie dus eerder in liquiditeitsmoeilijkheden geraken.

Tot slot moet er nog op worden gewezen, dat het vormen van ledenkapitaal een middel kan zijn ter bestrijding van dubieuze debiteuren onder de leden-afnemers. Waar een vereniging op grond van de aansprakelijkheidsregeling vorderingen op haar leden kan compenseren met schulden aan hen, kan het risico dat ontstaat door slechte betalers, gedeeltelijk worden opgevangen door het ledenkapitaal.

Vorming van ledenkapitaal of vorming van eigen vermogen? Hoe moet de vermogensvorming door middel van ledenrekeningen nu ten opzichte van reservevorming worden beoordeeld? Ook hierbij zijn weer twee gezichtspunten mogelijk: dat van de coöperatie als bedrijf en dat van de leden.

Bezien wij de vraag eerst *uit het gezichtspunt van het bedrijf*, dan kan in de eerste plaats worden opgemerkt, dat uit *liquiditeitsoverwegingen* reserves de voorkeur verdienen boven ledenkapitaal. De op ledenrekeningen gestorte bedragen zullen zowel bij omlopende als niet-omlopende ledenrekeningen ééns tot uitkering worden gebracht. Het is niet zeker, dat de ledenrekeningen steeds weer op een zodanige wijze met nieuwe bedragen gecrediteerd kunnen worden, dat de te verrichten uitbetalingen geheel zullen worden gecompenseerd. Indien dit niet het geval is, zullen geldmiddelen van elders aangetrokken moeten worden. Een reserve daarentegen staat in beginsel permanent ter beschikking. De liquiditeitspositie is bij een krachtig eigen vermogen derhalve sterker dan bij een groot ledenkapitaal dat de plaats van de reserve inneemt. De tijdstippen waarop uitkering van op ledenrekeningen gestort vermogen zal plaats hebben, zijn vaak niet vooraf bekend. Men weet immers niet wanneer zich bij de leden gewettigde redenen zullen voordoen — vertrek, overlijden — op grond waarvan in een jaar uitkering kan worden verlangd. Een zekere gelijkmatigheid zal zich echter hierin in de praktijk meestal wel voordoen. Ook de betaling van rente over het ledenkapitaal — iets wat overigens lang niet overal wordt toegepast — maakt in beginsel het stelsel van ledenrekeningen uit liquiditeitsoogpunt minder aantrekkelijk dan reservevorming.

Bovendien brengt het stelsel van individuele ledenrekeningen meer administratieve werkzaamheden met zich.

Het is niet alleen de liquiditeit, die bij de keuze tussen vorming van reserves of ledenkapitaal van betekenis is, ook het gezichtspunt van de *solvabiliteit* is van belang. Wat kunnen wij nu hierover zeggen? Het is duidelijk, dat de reserve in elk geval de solvabiliteit van een vereniging ten goede komt. Wordt met de vorming van ledenkapitaal de solvabiliteit minder gediend? Het antwoord hierop kan niet zonder meer worden gegeven. Er zijn gezichtspunten die deze vraag met ja zouden doen beantwoorden, andere die tot een ontkennend antwoord aanleiding geven. Veel hangt namelijk af van de aansprakelijkheidsregeling en van de betekenis die men geneigd is aan de aansprakelijkheid der leden toe te kennen. Bij een aansprakelijkheidsregeling, waarbij omslag van exploitatieverliezen over de leden mogelijk is, kunnen schulden die de coöperatie aan haar leden heeft — b.v. de op ledenrekeningen tegoed geschreven bedragen — worden gecompenseerd met vorderingen, die door optredende verliezen op de leden kunnen ontstaan.

Juridisch moeten ledenkapitaal en andere vormen van ledenfinanciering weliswaar als vreemd vermogen worden aangemerkt — zie het behandelde op bladzijde 37 —, door de aansprakelijkheidsregeling verkrijgt de ledenfinanciering, in de vorm van b.v. ledenrekeningen, *economisch gezien* echter in beginsel een risicodragend karakter. Men zou dit vermogen o.i. kunnen beschouwen als een vooruitgestort depot in verband met een eventuele aansprakelijkheidsclaim (het bedrag, dat eventueel op grond van de aansprakelijkheid door de leden betaald zou moeten worden).

Nu is in het voorafgaande hoofdstuk reeds betoogd, dat een daadwerkelijke uitwinning van de leden op grond van hun aansprakelijkheid, ongunstige gevolgen kan hebben. Er is overigens wel enige aanleiding verschil te maken tussen een uitwinning waarbij de leden extra kasmiddelen in de vereniging moeten storten en een uitwinning waarbij vorderingen op de leden kunnen worden gecompenseerd met schulden aan de leden in de vorm van bijvoorbeeld ledenkapitaal. Het is denkbaar, dat leden ook de laatste vorm van uitwinning volstrekt ongewenst zullen vinden. Voorzover dit het geval is en de coöperatie en haar kredietgevers daarmede ook ten volle rekening houden, zal men bij de solvabiliteits(kredietwaardigheids-)beoordeling wèl rekening mogen houden met het eigen vermogen doch *niet* met de aansprakelijkheid of het als vooruitstorting op de aansprakelijkheid te beschouwen ledenkapitaal. De hierboven gestelde vraag zouden wij dan met ja beantwoorden.

Achten de leden afboekingen op ledenkapitaal nog wèl aanvaardbaar als vorm om van de aansprakelijkheid gebruik te maken, dàn zal men bij de beoordeling van de solvabiliteit met de ledenrekening — of beter gezegd met alle vormen van ledenfinanciering — rekening mogen houden. Uit het oogpunt van solvabiliteit is dàn tussen reserve en bijvoorbeeld ledenkapitaal geen verschil aanwijsbaar en zouden wij de gestelde vraag met neen beantwoorden.

Uit het gezichtspunt van de leden — het andere gezichtspunt om de verdienste van eigen vermogen en ledenkapitaal tegen elkaar af te wegen — is er zelfs een argument aan te voeren, dat ledenfinanciering boven vorming van reserves zou doen verkiezen. Vermoedelijk zal door middel van een stelsel van ledenrekeningen bij de leden het gevoel worden gestimuleerd, dat zij een belang bij hun coöperatie hebben. De leden zullen bij vorming van ledenkapitaal tezijnertijd het in de coöperatie geïnvesteerde vermogen terugontvangen — althans bij een gezond beleid door de vereniging — terwijl dit bij reservevorming niet het geval is. Bij eventuele liquidatie zal uitbetaling van een mogelijk nog overblijvend batig saldo na liquidatie worden uitgekeerd op basis van de omzet van het laatste boekjaar. Deze verdeelsleutel zal onrechtvaardigheden voor de leden kunnen inhouden..

Erkent men, dat het voortbestaan van een gezonde, weerstandskrachtige coöperatie in het belang van de leden moet worden geacht en realiseert men zich de zwakkere liquiditeitsfunctie van ledenkapitaal ten opzichte van eigen vermogen, dan is duidelijk dat de vorming van reserve, ook bezien vanuit de gezichtshoek der leden, zeker niet verwaarloosd zal mogen worden.

In de praktijk zal men een *compromis* tussen het bedrijfs- en ledengezichtspunt tot stand moeten brengen. Opportunistische overwegingen kunnen daarbij een rol spelen. Zo zal door middel van een stelsel van ledenrekeningen doorgaans sneller vermogen ter beschikking van de vereniging kunnen komen dan door middel van reservering, omdat de vereniging dan geen grote bedragen aan de fiscus zal behoeven te betalen. In een periode waarin de vermogensbehoefte snel toeneemt, zou dan ook aan het vormen van ledenkapitaal een grotere prioriteit kunnen worden gegeven dan aan reservering. Later zal men dan de reserverekening weer meer kunnen gaan voeden.

3. *Andere vormen van financiering door leden*

In het voorafgaande hebben wij de ledenfinanciering door middel van reservering en stortingen op ledenrekening besproken. Hiermede is geen uitputtende opsomming gegeven van de wijzen, waarop leden kunnen bijdragen tot de financiering van hun vereniging. Er moeten nog worden genoemd de financiering door middel van bij leden geplaatste obligatieleningen, leningen op schuldbekentenis en de z.g. spaardeposito's. Een bespreking van financiering door middel van inleggelden moge daarbij buiten beschouwing blijven. Wegens de hieraan verbonden fiscale nadelen vindt deze financieringswijze nagenoeg geen toepassing.

Leningen van leden Het uitgeven van obligatieleningen heeft voor de leden het voordeel, dat het vermogen vooral wordt verschaft door hen, die voor een lange termijn vermogen ter beschikking kunnen stellen. Het heeft een vrijwillig karakter, hetgeen van het vormen van ledenkapitaal niet altijd gezegd kan worden, omdat de meerderheid in de algemene vergadering, die een desbetreffend voorstel van het Bestuur goedkeurt, haar wensen oplegt aan een minderheid. Financiering door middel van obligatieleningen vergroot dan ook de binding van deze leden aan de coöperatie. Indien ervoor wordt gezorgd, dat de leningen niet door de leden kunnen worden opgezegd en dus een vaste looptijd aan de lening wordt gegeven, kan de coöperatie hierdoor langdurig vermogen ter beschikking krijgen. Dit vermogen kan zeer goed worden gebruikt voor de financiering van de door vaste activa veroorzaakte langdurige, zij het tijdelijke, vermogensbehoefte.

Vormen van financiering door leden / Gezichtspunt van:	reservevorming		Vorming van Ledenkapitaal		
			door middel van niet-omlopende ledenrekeningen		door midd omlopen
	voordelen	nadelen	voordelen	nadelen	voordelen
1	2	3	4	5	6
A. Leden	1. Hoe groter de reserves hoe geringer de kans, dat leden in een bedrijfsverlies moeten bijdragen (geringere aansprakelijkheidsclaim).	1. Leden kunnen aandeel in res. (ingeh. winsten) in beginsel eerst na liquid. van ver. terugontv. 2. Over res. wordt aan leden geen rente vergoed. 3. Toetreding nieuwe leden kan door „oude" leden als nadelig worden ondervonden. Immers nieuwelingen bezitten even grote aanspraak op eventueel liquidatie-overschot, terwijl zij in geringere mate in financiering hebben bijgedragen. 4. Bij eventuele liquidatie zal resterende reserve moeten worden uitbetaald op basis van omzet van laatste boekjaar. Dit zal onrechtvaardigheden inhouden.	1. Ledenkapitaal blijft eigendom van leden. 2. Rentebetaling mogelijk. 3. Financieringslasten billijk verdeeld, nl. naar de mate waarin van diensten der vereniging is gebruik gemaakt. 4. Leden worden minder snel bij verliezen van vereniging aangesproken geld in contanten in vereniging te storten. Compensatie met ledenrekeningen mogelijk. 5. Ledenkapitaal is „appeltje voor de dorst" voor oude dag.	1. Tijdstip van uitkering voor vele leden op onzeker tijdstip in verre toekomst. Dit bezwaar voor jonge leden en degenen die toetreding overwegen. 2. Bij storting op ledenrekening wel inkomstenbelasting te betalen, zonder geld te ontvangen.	1. Zie voordeel A.1. (kolom 4). 2. Zie voordeel A.2. (kolom 4). 3. Zie voordeel A.3. (kolom 4). 4. Zie voordeel A.4. (kolom 4). 5. Zie voordeel A.5. (kolom 4) met dit verschil dat dit slechts geldt voor de oudere leden. 6. Uitkering volgt op van tevoren bekend tijdstip dat doorgaans niet te ver in de toekomst ligt.
B. Coöperatie	1. Kredietwaardigheid wordt verhoogd. 2. Geen vaste rente- en aflossingsverplichtingen, welke liquiditeit in gevaar kunnen brengen. Reserves zijn permanent beschikbaar.	1. Vereniging moet over deel van de winst, dat voor reservering bestemd wordt, ven nootschapsbelasting betalen. 2. Bovenvermeld nadeel A.1. (kolom 3) kan toetreding van nieuwe leden afremmen. Wellicht gecompenseerd door voordeel A.1. (kolom 2).	1. Groot deel van ledenkapitaal normaliter permanent beschikbaar. Derhalve geschikt voor financiering van permanente vermogensbehoefte voor voorraden en debiteuren. 2. Onderlinge band tussen leden en vereniging wordt versterkt als gevolg van voordelen A.1. A2 en A.3. (kolom 4). 3. Bijschrijvingen op ledenrekening worden door fiscus bij coöperatie in beginsel niet belast. Hierdoor in beginsel snellere vermogensvorming dan bij reservering. 4. Toetreding nieuwe leden ontmoet geen tegenstand van oude leden, zoals wel bij reservering geval kán zijn. 5. Goed middel tegen dubieuze debiteuren (leden). Waar schuldcompensatie mogelijk is, kan risico van wanbetaling gedeeltelijk worden opgevangen.	1. Onzeker op welk moment en in welke omvang moet worden uitgekeerd. 2. Eventuele rentebetaling beïnvloedt liquiditeit ongunstig. 3. Individuele tegoedschrijvingen en renteafrekening vergt bij verenigingen met groot aantal kleine leden tamelijk veel administratie.	1. Bij gelijkmatigheid tussen uitbetalingen en stortingen op ledenrekening, ontstaat permanente kern in ledenkapitaal ter dekking van permanente vermogensbehoefte voor voorraden en debiteuren. 2. Zie voordeel B.2. (kolom 4). 3. Zie voordeel B.3. (kolom 4). 4. Zie voordeel B.4. (kolom 4). 5. Vaste uitbetalingsdata en vaak niet al te lange omloopperiode van ledenrekeningen maken toetreding van nieuwe leden aantrekkelijk (aantrekkelijker dan bij vorming op grote schaal van reserves en niet-omlopend ledenkapitaal). 6. Zie voordeel B.5. (kolom 4).

VORMEN VAN FINANCIERING DOOR LEDEN

n denrekeningen	Leningen door leden			
	direct opvraagbaar		vaste looptijd	
nadelen	voordelen	nadelen	voordelen	nadelen
7	8	9	10	11
1. Voor oudere leden bezwaar, dat bij vaste omloopperiode tijdstip van uitkering niet behoeft samen te vallen met opheffing van bedrijf, bereiken van 65-j. leeftijd, etc. 2. Zie nadeel A.2. (kolom 5). Bezwaar is wel minder groot vanwege omlopende karakter van het ledenkapitaal.	1. Gelden, welke in eigen bedrijf tijdelijk overtollig zijn, kunnen bij eigen vereniging rentegevend worden belegd. 2. Geleende bedragen op ieder door de leden gewenst moment opvraagbaar. 3. Element van vrijwilligheid bij ter beschikkingstelling van vermogen groter dan bij vorming van ledenkapitaal. 4. Wellicht geeft vereniging hogere rente dan boerenleenbank.	1. Liquiditeitspositie van vereniging in gevaar gebracht. De leden lopen kans, dat vereniging de belangen van leden onvoldoende zal kunnen behartigen. 2. Inleggers lopen risico, dat geld niet tijdig aan leden kan worden teruggetaald.	1. Zie voordeel A.1. (kolom 8). 2. Zie voordeel A.3. (kolom 8).	1. Ongelijkmatige verdeling van financieringslasten. Voor financieel niet-krachtige leden kan gevaar ontstaan dat zij minder invloed gaan krijgen op belangrijke bedrijfsbeslissingen.
1. Vereniging heeft zich vastgelegd aan uitkeringsdatum. Mogelijk dat uitbetalingen straks bijstortingen zullen overtreffen. In dit geval liquiditeitspositie van vereniging in gevaar. Dit nadeel is groter dan nadeel B.1.(kolom 5). 2. Zie nadeel B.2. (kolom 5).	1. Door directe belang, dat leden bij goed beheer der vereniging krijgen, wordt onderlinge band tussen leden en vereniging versterkt.	1. Zeer zwakke liquiditeitspositie, waardoor voortbestaan der vereniging ernstig in gevaar wordt gebracht. 2. Bezwaar 1. wordt versterkt door afwijzende houding die boerenleenbanken hiertegenover aannemen.	1. Zie voordeel B.1. (kolom 8). 2. Vereniging minder afhankelijk van vreemde kredietverschaffers. 3. Liquiditeitspositie kan niet in gevaar worden gebracht door ontijdige opvragingen. 4. Geschikt financieringsmiddel ter dekking van langdurig tijdelijke vermogensbehoefte.	1. Vereniging heeft vaste rente- en aflossingslast. Indien dit vermogen goed wordt gebruikt (voordeel B.4. kolom 10) biedt aflossingslast echter geen groot bezwaar.

Vaste looptijd noodzakelijk Verscheidene verenigingen hebben vermogen aangetrokken door middel van leningen onder schuldbekentenis met een onbepaalde looptijd. Deze leningen kunnen veelal op korte termijn door de betrokken leden worden opgezegd en zijn daarom als financieringsmiddel van een coöperatie bijzonder gevaarlijk. Indien leden voor de financiering van hun eigen land- of tuinbouwbedrijf extra vermogen nodig hebben en in verband hiermede leningen opzeggen, kan de coöperatie hierdoor op een onverwacht tijdstip in grote liquiditeitsmoeilijkheden geraken, vooral wanneer zij de geldmiddelen in duurzame produktiemiddelen heeft vastgelegd. Een dergelijke labiele vorm van financiering is dan ook ten sterkste af te raden.

Financiering door middel van spaardeposito's gevaarlijk Een zelfde bezwaar kan worden aangevoerd tegen een financiering door middel van spaardeposito's. De aan- en verkoopvereniging komt hiermede op het terrein van de banken. Ongetwijfeld zullen door middel van spaardeposito's gelden op goedkopere wijze ter beschikking van de coöperatie kunnen komen dan door middel van rekening-courantkredieten van boerenleenbanken, die op hun beurt ook weer opereren met spaargelden. Hierin kan echter niet een voldoende argument zijn gelegen om een dergelijke financieringswijze te volgen. Het boerenleenbankwezen vertoont door zijn grote omvang en zijn verscheidenheid in spaarders, een grote gelijkmatigheid in de opvraging en storting van spaarsaldi. Deze gelijkmatigheid rechtvaardigt het verstrekken van kredieten en voorschotten aan landbouw- en tuinbouwbedrijven en landbouwcoöperaties. Deze gelijkmatigheid en risicospreiding ontbreekt bij de individuele aan- en verkoopvereniging echter ten enen male. De banken houden bovendien een liquiditeitsmarge aan, die de aan- en verkoopverenigingen nimmer kunnen evenaren. De opvraging van deposito's door de betrokken leden kan op voor de vereniging onverwachte en zeer ongelegen momenten komen en de vereniging in ernstige liquiditeitsmoeilijkheden brengen. Dit geldt te meer daar de voornaamste kredietgevers, i.c. de boerenleenbanken, terecht ernstige bezwaren tegen deze labiele vorm van financiering hebben. Men mag er daarom zeker niet op rekenen, dat boerenleenbanken altijd bereid zullen zijn krediet te verlenen, ingeval een vereniging door de gewraakte financieringsmethode in liquiditeitsmoeilijkheden is geraakt.

Tot besluit van dit onderdeel van hoofdstuk III, waarin de financiering door de leden is behandeld, zijn de verschillende overwegingen pro en contra reservevorming, ledenkapitaal en ledenleningen op bladzijden 46 en 47 in een schema samengevat.

b. Financiering door derden

De voornaamste kredietgevers aan landbouwcoöperaties zijn, zoals bekend, de boerenleenbanken. De aan- en verkoopverenigingen maken hierop geen uitzondering.

Tot de overige geldgevers kunnen worden gerekend de op het gebied van de landbouw werkzame verzekeringsfondsen, zoals bijvoorbeeld het Coöperatief Verzekeringsfonds en het Onderling Boerenverzekeringsfonds en een enkele maal tevens een hypotheekbank. Een grote omvang heeft de geldverschaffing op lange termijn aan de onderhavige groep coöperaties door bedoelde instellingen nog niet gekregen.

Ook de centrale aan- en verkooporganisaties moeten bij de financiering der aankoopverenigingen worden genoemd. Deze verschaffen als leverancier in hoofdzaak leverancierskrediet. Veelal wordt bij betaling later dan 6 à 10 dagen na de factuurdatum een rente verlangd, die hoger is dan de debetrente, welke men voor een krediet bij een boerenleenbank zal moeten betalen. Het doel hiervan is het nemen van het leverancierskrediet minder aantrekkelijk te maken en de plaatselijke coöperaties voor kredietopneming in de eerste plaats naar de boerenleenbanken te verwijzen. Naast dit leverancierskrediet wordt door de centrale organisaties soms financiële bijstand verleend aan verenigingen, die in financiële moeilijkheden zijn geraakt. Er mag echter stellig niet worden aangenomen, dat de centrale organisaties te allen tijde financieel zullen helpen, wanneer een aan- en verkoopvereniging in moeilijkheden komt te verkeren. Naast deze directe financieringsbijdragen door de centrale organisaties, moet nog op een indirecte betekenis van de centrale organisaties voor de kredietverlening worden gewezen. Wij doelen hierbij op het feit, dat door de centrale boerenleenbanken, in het kader van de beoordeling van een kredietaanvrage, soms advies over een vereniging bij de centrale aan- en verkooporganisatie wordt ingewonnen. Bij de in Katholiek verband georganiseerde aan- en verkoopverenigingen loopt het overleg inzake de omvang en aard der kredietverlening zelfs geheel over de centrale organisaties.

Boerenleenbanken de belangrijkste financiers

Aangezien de genoemde geldgevers, andere dan boerenleenbanken, over het geheel genomen bij de financiering van plaatselijke aan- en verkoopverenigingen slechts van betrekkelijk ondergeschikte betekenis zijn, zullen wij ons beperken tot een bespreking van de boerenleenbanken.

Zoals bekend ontvangen de boerenleenbanken hun voor de kredietverlening nodige gelden door bundeling van de besparingen ten platte-lande. Op grond van de te stellen liquiditeitseisen is de kredietactiviteit der boerenleenbanken in hoofdzaak gericht op het verstrekken van kort

krediet in rekening-courant en krediet met een middellange looptijd van circa 10 jaar, de z.g. voorschotten. Voor zover de liquiditeit dezer instellingen dit toelaat, worden echter ook voorschotten verstrekt met lange looptijd (tot circa 20 jaar). Onder kort krediet verstaat men meestal kredieten met een looptijd korter dan 1 jaar. Kredieten langer dan 1 jaar pleegt men aan te duiden als lang krediet.

De op initiatief der boerenleenbanken, aangesloten bij de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Bank te Utrecht, kort voor de depressie van de jaren dertig opgerichte Coöperatieve Grondkapitaalbank is juist bedoeld voor het aan landbouwcoöperaties verschaffen van leningen met een lange looptijd.

Doordat het niet gemakkelijk is gebleken, tegen redelijke voorwaarden de voor de verschaffing van deze grondkredieten nodige gelden van buiten aan te trekken en de Grondkapitaalbank daarom toch in hoofdzaak op de middelen van het boerenleenbankwezen was aangewezen, heeft de Grondkapitaalbank geen grote omvang gekregen. Haar zaken moesten van beperkte omvang blijven, zodat haar taak grotendeels door de boerenleenbanken en de centrale boerenleenbanken is overgenomen.

Rekening-courantkrediet ter dekking kortstondige vermogensbehoefte

Voor de financiering van de kortstondige vermogensbehoefte der aan- en verkoopverenigingen — de seizoentoppen in de voorraden en debiteuren dus — is het korte krediet van de boerenleenbanken in de vorm van rekening-courantkrediet het aangewezen financieringsmiddel. Op basis van de jaaromzet, de aard van de vereniging [1]) en haar financiële structuur wordt door de boerenleenbank een maximumbedrag vastgesteld, tot welk de vereniging geld in rekening-courant bij de bank zal mogen opnemen. De vereniging kan dan naar behoefte over dit krediet beschikken en het aflossen. Het beschikbare vermogen kan zich hierdoor in beginsel volmaakt aan de schommelingen in de kortstondige behoefte aanpassen, hetgeen vanzelfsprekend zowel uit liquiditeitsoogpunt als kostengezichtspunt grote voordelen biedt. Ten einde zoveel mogelijk te vermijden, dat rekening-courantkrediet wordt gebruikt voor duurzame investeringen — dus kortstondig vermogen wordt gebruikt voor dekking van langdurige en misschien wel permanente vermogensbehoeften —, wordt door de banken de formele eis gesteld, dat de verenigingen er voor moeten zorgdragen dat de rekening eenmaal per jaar geheel of gedeeltelijk glad loopt.

---

[1]) Een zuivere kunstmestvereniging heeft b.v. veel grotere toppen in de vermogensbehoefte dan een aankoopcoöperatie in een gebied met gemengde landbouwbedrijven.

Voorschotten ter dekking van langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte

Anders dan bij het rekening-courant-krediet is bij het z.g. voorschot geen opneming meer mogelijk van eenmaal afgeloste bedragen, zonder dat hiervoor een nieuwe overeenkomst tot geldlening wordt aangegaan. De looptijd — en dus het jaarlijks af te lossen bedrag — van het voorschot wordt vastgesteld overeenkomstig de soort investering die door de vereniging wordt beoogd. Het is daarbij uit het oogpunt van liquiditeit van de vereniging gewenst, dat de jaarlijkse aflossing niet het bedrag overschrijdt, dat jaarlijks aan afschrijvingen op het gefinancierde investeringsobject beschikbaar komt. Vervroegde aflossing in het geval de vereniging hiertoe in staat is, wordt door de bank als regel zonder extra rentekosten toegestaan, mits deze aflossing uit eigen middelen plaats heeft en dus niet elders wordt geleend om het voorschot van de boerenleenbank vervroegd af te lossen.

Indien een vereniging economisch en organisatorisch gezond is, worden zowel kredieten in R.C. als voorschotten, veelal op basis van de aansprakelijkheid verstrekt. Wèl wordt meestal bedongen, dat de vereniging op vordering van de bank verplicht zal zijn, hypotheek of andere zakelijke zekerheid te verschaffen. Voorts moet de vereniging zich als regel verbinden, onroerende goederen niet zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de bank te zullen vervreemden of met hypotheek of een ander zakelijk recht te bezwaren, zolang de lening niet is afgelost. Men noemt dit wel een *positieve*, respectievelijk *een negatieve hypotheekverklaring*. Ingeval van een beperkte aansprakelijkheid der leden van de kredietvragende vereniging wordt meestal door de bank wèl direct hypothecaire zekerheidsstelling verlangd, eventueel aangevuld met borgstelling door de bestuursleden van de vereniging.

Het is begrijpelijk, dat de banken bij hun krediet- en voorschotverlening de eis stellen, dat de betreffende verenigingen goed worden geleid, zich onder deskundige accountantscontrole stellen en hun balansen en exploitatierekeningen alsmede de accountantsrapporten zo spoedig mogelijk na de vaststelling ervan aan de centrale boerenleenbank ter beschikking stellen. Ook komt het voor, dat coöperaties voor een voorgenomen statutenwijziging goedkeuring van de boerenleenbankorganisatie moeten vragen.

Punten die bij financiering door boerenleenbanken van belang zijn

Bij de beoordeling van de kredietwaardigheid zijn verschillende punten voor de boerenleenbanken van belang. Wij zullen hiervan enkele noemen.

In de eerste plaats zal de som van het eigen vermogen van de vereniging, het ledenkapitaal en de aansprakelijkheid bij voorkeur zó groot

dienen te zijn, als de schulden van de vereniging aan derden (inclusief boerenleenbanken) bedragen. Aan onbeperkte aansprakelijkheid wordt door de boerenleenbanken veelal de voorkeur gegeven boven de beperkte aansprakelijkheid. Waar een onbeperkte aansprakelijkheid moeilijk is te verwezenlijken, wordt door de banken zonodig aangedrongen op verhoging van de beperkte aansprakelijkheid per lid.

De boerenleenbanken kennen bij de beoordeling van de kredietwaardigheid begrijpelijkerwijze ook groot gewicht toe aan de door de vereniging gevoerde afschrijvingspolitiek en de rentabiliteit van de vereniging. Dit is begrijpelijk, omdat een gezonde afschrijvingspolitiek en een rendabele bedrijfsvoering voorwaarden zijn voor het blijven voortbestaan van de vereniging. Als wenselijke afschrijvingspercentages worden vaak beschouwd: voor gebouwen 3 à 5 % van de aanschaffingsprijs, voor machines 10 % en voor vervoermiddelen 20 à 25 % van de aanschaffingswaarde. Noodzakelijk is o.i. echter de afschrijvingen op vervangingswaarde te baseren.

Een te grote debiteurenfinanciering leidt bij de verenigingen tot een overmatige vermogensbehoefte en tot een ongunstige invloed op de rentabiliteit. Het spreekt dan ook vanzelf, dat de boerenleenbanken belang hebben bij een *gezonde debiteurenpolitiek* door de verenigingen. Men zal er dan ook zoveel mogelijk naar moeten streven, dat de debiteuren niet later dan een maand na levering betalen. Het is wenselijk, dat maandelijks in het bestuur de debiteurenlijst wordt besproken en eventueel nadrukkelijk opdracht wordt gegeven de vordering door iemand te laten innen. Dit zal vaak een versnelde inning ten gevolge kunnen hebben. Van boerenleenbankzijde is men geneigd een debiteurensaldo van 12 % van de jaaromzet in het hoogseizoen als maximaal toelaatbaar te beschouwen, ofschoon natuurlijk wel met de bijzondere aard van de kredietvragende vereniging rekening zal worden gehouden.

Voor de kredietwaardigheid is het tevens van belang, welke economische ontwikkeling de vereniging vertoont. Een regelmatige uitbreiding van de omzet aan leden wekt uiteraard vertrouwen in de vereniging, te meer als de omzet daarbij gelijkmatig over de leden is verdeeld. Indien de afzet slechts op enkele grote afnemers is geconcentreerd, zal de vereniging vanzelfsprekend veel kwetsbaarder zijn — haar bestaan is dan immers in hoge mate afhankelijk van de afname door slechts enkelen — dan in het geval van gelijkmatig verdeelde omzet over vele leden. In dit verband moet er ook op worden gewezen, dat veel verkeer met niet-leden een labiel karakter kan geven aan een coöperatie. Zowel hieraan als aan de wijze waarop de uittreding van leden is geregeld, zal door de bank bij de beoordeling van de kredietwaardigheid veelal aandacht worden besteed.

Het wordt door de boerenleenbanken niet graag gezien, dat een

vereniging grote aankopen bij de particuliere handel verricht in plaats van bij de centrale aankooporganisaties. Het gevaar van speculatieve en riskante aankopen wordt hierdoor teveel in de hand gewerkt.

Ook de ontwikkeling van het ledental geeft de boerenleenbanken een aanwijzing omtrent de kredietwaardigheid der vereniging. Bij een sterke teruggang van het aantal leden zal een onderzoek naar de oorzaken hiervan worden ingesteld. Een teruglopend ledental leidt in feite tot een verzwakking van de coöperatie, omdat de aansprakelijkheidsregeling hierdoor wordt uitgehold en de afzet in gevaar wordt gebracht. Ook voor de kredietgevers kan een dergelijke ontwikkeling onaangename gevolgen met zich brengen.

BESLUIT

Laat ons tenslotte het behandelde nog eens in vogelvlucht overzien.

Zorgeloosheid bij financiering gevaarlijk

Er is op gewezen, dat zowel dank zij de aansprakelijkheidsregeling als door de gunstige ontwikkeling van het boerenleenbankwezen, de financiering van aan- en verkoopverenigingen in het verleden over het geheel genomen tot weinig moeilijkheden aanleiding heeft gegeven. Het zou echter zeker verkeerd zijn te veronderstellen, dat de financiering ook in de toekomst wel niet tot zorgen aanleiding zal geven. Er moeten steeds grotere bedragen in de verenigingen worden geïnvesteerd en de boerenleenbanken kunnen niet in onbeperkte mate kredieten verstrekken, al was het alleen reeds wegens het feit, dat ook in de land- en tuinbouw en bij andere landbouwcoöperaties de behoefte aan geldmiddelen voortdurend toeneemt. Vooral bij die verenigingen die in zeer hoge mate tegen vreemde vermogenverschaffers aanleunen, kunnen zich gemakkelijk financieringsmoeilijkheden gaan voordoen. Bijvoorbeeld indien produktiemiddelen tegen zeer hoge prijzen moeten worden vervangen, of indien de boerenleenbanken door stagnatie in besparingen of door kredietbeperkende maatregelen van De Nederlandsche Bank tot inperking van de toegestane kredieten zouden worden gedwongen. Aan de financieringsfunctie in het coöperatieve bedrijf dient daarom naast de andere functies in het bedrijf ruime aandacht te worden geschonken, te meer omdat het eigen vermogen van verschillende verenigingen verhoudingsgewijs in de naoorlogse jaren reeds sterk is achteruitgegaan. Dit blijkt uit een door het L.E.I. ingesteld onderzoek [1]) naar de financiële positie van aan- en verkoopverenigingen. In bedoeld rapport is met cijfers aangetoond, dat, uitgedrukt in procenten van het balanstotaal, het eigen vermogen van 1948 op 1953 met gemiddeld 24 % is gedaald, terwijl in sommige gebieden, waar het eigen vermogen der verenigingen dooreengenomen toch al een zeer bescheiden omvang had, de procentuele teruggang nog aanzienlijk groter was. Over de ontwikkeling sedert 1953 staan ons helaas geen landelijke cijfers ter beschikking.

---

[1]) L.E.I.-rapport no. 242. „Financiering van aan- en verkoopverenigingen in Nederland". (1957).

Een bedrijf — coöperatief georganiseerd of niet — zal bepaalde richtlijnen met betrekking tot de financiering in het oog moeten houden, aangezien anders op den duur onherroepelijk moeilijkheden zullen rijzen, met als gevolg dat de belangen der leden in onvoldoende mate zullen kunnen worden behartigd. Dit betekent, dat men moet streven naar een financiering tegen de laagst mogelijke kosten en wel zodanig, dat de liquiditeit en de solvabiliteit gewaarborgd zijn.

Abnormaal hoge voorraden en debiteuren vermijden

Financiering tegen de laagst mogelijke kosten houdt vooral in, dat de vermogensbehoefte niet mag worden opgeschroefd door abnormaal hoge voorraden en overmatige debiteurenfinanciering. Dit leidt immers tot overbodige rentekosten, omdat de hiervoor nodige extra geldmiddelen meestal van elders moeten worden betrokken. Ook het bedrijfsrisico wordt door hoge voorraden en grote debiteurensaldi sterk vergroot. Het zijn vooral de debiteurensaldi waaraan bij vele verenigingen meer aandacht moet worden besteed. Men dient te bedenken dat het niet in de eerste plaats tot de taak van de aankoopverenigingen behoort hun afnemers bedrijfskredieten te verschaffen. Hiervoor zijn juist de boerenleenbanken geschikt. Het verdient dan ook aanbeveling, dat het bestuur maandelijks een lijst wordt voorgelegd, waarop de achterstallige debiteuren staan vermeld. Vaak kan de betaling door de afnemers aanzienlijk worden bespoedigd, indien de zaakvoerder na het verstrijken van een bepaalde periode — bijvoorbeeld een maand — het te vorderen bedrag bij de debiteur laat innen. Nog beter is uiteraard, indien een debiteur bereid zou zijn een volmacht tot automatische overschrijving via de bank te verstrekken. Het is ook een juiste doch lang niet overal toegepaste bedrijfspolitiek om bij niet-contante betaling aan de afnemers rente in rekening te brengen, evenals door de centrale organisaties, van wie de plaatselijke verenigingen op hun beurt afnemen, wordt gedaan. Daarbij dient men er vooral in tijden met stijgende rentestand op bedacht te zijn, dat de rente hoger zal moeten zijn dan de debetrente voor rekening-courantkrediet bij de boerenleenbanken, omdat anders geen stimulans voor de debiteuren aanwezig is voor hun bedrijfskredieten bij de boerenleenbanken aan te kloppen in plaats van bij hun vereniging in het krijt te blijven staan.

Rendabele bedrijfsvoering en aanpassing van financiering van termijnen in behoeften nodig

De noodzaak, de liquiditeit van de coöperatie zeker te stellen, stelt de vereniging voor de eis de ontwikkeling van de bedrijfsresultaten scherp te volgen en voorts zo veel mogelijk overeenstemming te brengen tussen de termijnen in de vermogensbehoefte en de termijnen waarin het vermogen ter beschikking staat.

Dit wil zeggen, dat permanent beschikbaar vermogen moet worden gebruikt voor dekking van de permanente vermogensbehoefte, aflosbaar langdurig vermogen voor de dekking van de langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte en kortstondig vermogen (rekening-courantkrediet) ter dekking van de kortstondige vermogensbehoefte.

Globaal beeld van de structuur van de vermogensbehoefte

In hoofdstuk I zijn de verschillende bestanddelen in de vermogensbehoefte besproken. Daarbij werd tevens een indruk gegeven van de *orde van grootte* van deze onderdelen, uitgedrukt in % van de omzet, bij de gemiddelde vereniging met eigen malerij en mengerij en normale debiteurenfinanciering. Vatten wij deze gegevens samen, dan verkrijgen wij het volgende overzicht.

Oriënterend samenvattend overzicht van de structuur van de vermogensbehoefte
in % van de omzet

activa	permanente vermogensbehoefte	langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte	kortstondige vermogensbehoefte
gebouwen, machines en inventaris	± 9 %	maximaal [1] ± 15 %	—
voorraden	± 7 %	—	7 à 14 %
debiteuren	± 5 %	—	± 7 %
Totaal	± 21 %	maximaal [1] ± 15 %	14 à 21 %

Een zeer groot deel van de vermogensbehoefte, blijkt derhalve van permanente aard te zijn. Hierin moet zo mogelijk ook op permanente wijze zijn voorzien. Nu is de moeilijkheid, dat niet in het algemeen kan worden gezegd, in hoeverre het ledenkapitaal en het overige vreemde vermogen permanente bestanddelen bevatten. Van het eigen vermogen kan dit in elk geval wèl worden gezegd, althans aannemende dat geen verliezen zullen worden geleden. Blijkens het eerder vermelde L.E.I.-onderzoek was het eigen vermogen van de verenigingen met eigen malerij en mengerij in 1953 gemiddeld 14 % van de jaaromzet. De rest van de permanente vermogensbehoefte ter grootte van circa 7 % van de jaaromzet was dus gedekt door vreemd vermogen.

[1]) Dit geldt in het geval de produktiemiddelen nieuw zijn. In 1953 was de gemiddelde ouderdom der activa blijkens het eerder vermelde L.E.I.-rapport zodanig, dat de langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte voor de gemiddelde vereniging circa 10 % van de omzet bedroeg.

In feite was per 30 juni 1953 — een tijdstip dus waarop de kortstondige vermogensbehoefte doorgaans nihil of althans zeer klein is — de debetstand in lopende rekening van aan- en verkoopverenigingen bij boerenleenbanken gemiddeld nog 5 %. Dit rekening-courantkrediet werd dus in feite voor permanente en langdurige investeringen gebruikt, hetgeen ongetwijfeld een *ongewenste* situatie is.

Financiering door leden van groot belang

Het is duidelijk, dat een vereniging uit liquiditeitsoogpunt sterker zal staan, naarmate een groter deel van de permanente vermogensbehoefte door eigen vermogen is gedekt. Wanneer dit nog niet is bereikt, behoeft dit evenwel nog niet direct als fout te worden betiteld. Wèl zal men zich moeten realiseren, dat het risico van illiquiditeit groter wordt, naarmate men over minder eigen vermogen beschikt. De kredietwaardigheid wordt hierdoor in ongunstige richting beïnvloed.

Ook is de op de leden drukkende aansprakelijkheidsclaim groter, naarmate het eigen vermogen kleiner is. Dit bezwaar is echter minder groot naarmate de leden meer op andere wijze de vereniging aan financieringsmiddelen — bijvoorbeeld in de vorm van ledenkapitaal — hebben geholpen. In het geval de leden voor verliezen worden aangesproken, zal dit immers in de eerste plaats kunnen geschieden door compensatie van de schulden, die de vereniging aan de leden heeft, met de vorderingen die de vereniging op grond van de aansprakelijkheid op de leden heeft; de leden zullen in dat geval niet of slechts in geringe mate geld in contanten in de vereniging behoeven te storten.

Zoals wij hebben besproken, kan de vraag, in hoeverre reserve dan wel ledenkapitaal moet worden gevormd, zowel uit het gezichtspunt van de coöperatie als bedrijf, als van de individuele leden uit worden beantwoord. Voor het bedrijf verdient reservering in het algemeen de voorkeur, terwijl de individuele leden meestal de voorkeur geven aan uitkering van overschotten in contanten en desnoods bijstorting op ledenrekening. (Op lange termijn gezien moet het ledengezichtspunt het bedrijfsgezichtspunt natuurlijk wel zeer nabij komen, omdat het bedrijf er nu eenmaal is om de belangen van de leden te behartigen.) In de praktijk zal men vaak naar een compromis tussen het bedrijfs- en ledengezichtspunt moeten zoeken. Daarbij kunnen opportunistische overwegingen een belangrijke rol spelen. Zo zal in een periode waarin grote investeringen nodig zijn, door vorming van ledenkapitaal sneller vermogen ter beschikking komen dan door middel van reservering. Dit komt door het verschil in fiscale behandeling. Aan het vormen van ledenkapitaal zou daarom in een dergelijke periode een grotere prioriteit kunnen worden toegekend, dan aan reservering. Later zal men weer meer aandacht kunnen besteden aan reservevorming.

Goed bedrijfsbeleid essentieel Overigens dient men steeds naar een zodanige bedrijfsvoering en financiering te streven, dat men de voornaamste geldgevers — de boerenleenbanken — steeds bereid zal blijven vinden de nodige geldmiddelen te verschaffen. Dit houdt o.m. in een gezonde bedrijfsvoering met goede bedrijfsresultaten, het vermijden van een vermindering in het ledental, binding van de leden aan de coöperatie en vergroting van het aandeel der leden in de financiering, vooral door reservering, vorming van ledenkapitaal en de uitgifte van obligatieleningen onder de leden. Elke vereniging zal daarbij rekening moeten houden met de specifieke omstandigheden waarin zij verkeert.

KORTE OMSCHRIJVING VAN DE GEBRUIKTE BEGRIPPEN

Algemene opmerking

De in deze handleiding gebezigde terminologie wijkt iets af van die, welke in L.E.I.-rapport No. 242, getiteld: „Financiering van aan- en verkoopverenigingen in Nederland", is gebruikt. Waar in bedoeld rapport het woord „kapitaal" is gebruikt, is nu het woord „vermogen" gehanteerd. De overweging is geweest, dat hiermede meer bij de ontwikkeling van het spraakgebruik wordt aangesloten. Het woord vermogen duidt in deze terminologie op in geld uitgedrukte koopkracht. In overeenstemming hiermede zou moeten worden gesproken van „ledenvermogen" in plaats van „ledenkapitaal". Aangezien deze laatste term echter algemeen aanvaard is, is dit woord niettemin gehandhaafd.

Enkele begrippen

Aansprakelijkheids-claim:	het bedrag, dat eventueel op grond van de aansprakelijkheid door de leden betaald zou moeten worden.
Activa:	bezittingen, vorderingen en vooruitbetaalde kosten, vermeld aan de debetzijde van een balans.
Afschrijving:	de jaarlijkse waardevermindering van een duurzaam produktiemiddel, die door het gebruik er van optreedt. Deze afschrijving vormt een niet te verwaarlozen onderdeel van de kostprijs van een produkt.
Financiering:	het voorzien in de behoefte aan vermogen.
Financiële reorganisatie:	doorvoering van een wijziging in de financiering, gericht op het gezonder maken van de financiering van een bedrijf.
Financiële structuur:	de wijze, waarop een bedrijf is gefinancierd, o.m. blijkende uit de creditzijde van de balans, met eigen en vreemd vermogen.
Investering:	het vastleggen van vermogen in activa, dus in duurzame produktiemiddelen, voorraden e.d.
Interne financiering:	financiering uit exploitatie-overschotten.
Krediet:	vermogen dat van derden wordt geleend.
kort krediet:	krediet met een looptijd korter dan een jaar.
middellang krediet:	krediet met een looptijd van 1 tot 10 jaar.
lang krediet:	krediet met een looptijd langer dan 10 jaar.

Kapitaaloptimum: het gedeelte van de kortstondige vermogensbehoefte dat goedkoper met langdurig dan met kortstondig vermogen gefinancierd kan worden.

Kostprijs: de in geld uitgedrukte noodzakelijke en voorzienbare offers voor de voortbrenging van een produkt of voor het verlenen van een dienst.

Kostendekkingsbeginsel: het beginsel dat de opbrengstprijzen uitsluitend de kosten behoeven te dekken.

Kredietwaardigheid: de mate waarin kredietgevers vertrouwen hebben dat een kredietvrager of kredietnemer de verplichtingen kan en zal nakomen.

Ledenrekening: door een coöperatie ten name van een lid in haar boeken geopende rekening, waarop bijvoorbeeld uit exploitatie-overschotten bedragen aan leden tegoed kunnen worden geschreven en waarop anderzijds ook vorderingen op leden kunnen worden geboekt op grond van hun aandeel in een eventueel exploitatietekort.

Ledenkapitaal: vordering van de leden op de coöperatie, ontstaan door het gebruik van ledenrekeningen; m.a.w. (uit het oogpunt van de coöperatie) het creditsaldo der ledenrekeningen.

omlopend ledenkapitaal: op ledenrekening geboekte schulden aan leden die na verloop van een bepaald aantal jaren door de vereniging zullen worden uitgekeerd.

niet omlopend ledenkapitaal: ledenkapitaal waarvoor geen termijn is bepaald waarna zal worden uitbetaald.

Levensduur van een produktiemiddel: gebruiksduur van een produktiemiddel.

economische levensduur: periode gedurende welke het nog niet goedkoper is een produktiemiddel te vervangen.

technische levensduur: periode, gedurende welke een produktiemiddel zuiver fysiek gezien, meegaat.

Leverancierskrediet: krediet door de leverancier aan de afnemer verstrekt.

Liquiditeit de mate waarin men in staat is noodzakelijke uitgaven te verrichten.

illiquiditeit: een toestand waarin voor het verrichten van de noodzakelijke uitgaven onvoldoende geldmiddelen aanwezig zijn.

Reserveren: het aan het eigen vermogen toevoegen van overschotten.

Reserve: zie eigen vermogen.

eigenlijke reserve: reserve die tot het eigen vermogen moet worden gerekend.

oneigenlijke reserve: een reserve die slechts de naam met de eigenlijke reserve gemeen heeft, doch die overigens meer het karakter heeft van vreemd vermogen, doordat zij een verplichting van een bedrijf tot uitdrukking brengt. Men duidt deze reserves wel aan met de term „voorzieningen".

stille reserve: eigenlijke reserve, waarvan de grootte niet uit de balans blijkt en die ontstaat door te lage waardering van de activa.

Rekening-Courantkrediet: een vorm van kortlopend krediet, waarbij de bank voor een cliënt een rekening opent, waarop deze naar behoefte kan storten en opnemen, onder voorwaarde dat slechts tot een bepaald maximum krediet mag worden opgenomen (kredietlimiet). Veelal wordt daarbij de bepaling opgenomen, dat het krediet teminste eenmaal per jaar moet zijn afgelost.

slijtage van duurzame produktiemiddelen: verbruik van duurzame produktiemiddelen.

economische slijtage: waardevermindering van een duurzaam produktiemiddel die door en tijdens het gebruik optreedt.

technische slijtage: verkorting van de nog te verwachten technische levensduur.

Solvabiliteit: het vermogen om in het geval van liquidatie de schulden van een bedrijf terug te betalen.

insolvabel: het niet in staat zijn ingeval van liquidatie alle schulden terug te betalen.

Schuldcompensatie: betaling van een schuld aan iemand door kwijtschelding van een vordering op de betrokkene.

Vermogen: in geld uitgedrukte koopkracht.

Vermogensbehoefte: geldbehoefte.

permanente (constante) vermogensbehoefte: een steeds bestaande, dus voortdurend aanwezige geldbehoefte.

langdurig-tijdelijke vermogensbehoefte: geldbehoefte die gedurende een lange periode aanwezig is, doch niettemin een tijdelijk karakter heeft en dus niet permanent van aard is.

korstondige vermogensbehoefte: geldbehoefte die korter dan een jaar duurt.

vreemd vermogen: vermogen, dat geleend is.

eigen vermogen: vermogen, dat geen schuldkarakter heeft. Bij coöperaties hoofdzakelijk bestaande uit reserves.

risicodragend vermogen: vermogen dat in eerste aanleg eventuele verliezen zal moeten opvangen (reserves = eigen vermogen).

Vervangingswaarde van een produktiemiddel: Prijs van een reeds aanwezig produktiemiddel die men zou moeten betalen als men het nieuw zou kopen.

Voorschot: door boerenleenbanken gebruikte term voor middellang en lang krediet.